

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2023/7-8 szám

Tartalom

Villám

- [Bárki rombol otthont, hazát](#)

Emlékezet

- [Nándi Mihály: Persona non grata](#)
- [Nándi Mihály: Pax Orbana](#)
- [Dull Ernő: Fajmagyarság részegsége](#)
- [Ballai László: Prohászka szerint](#)
- [Földeák Iván: A múltat végképp eltörölni... vagy ha nem megy, átírni](#)
- [Bakó Endre: Madách Imre halhatatlansága](#)

Déliab

- [Kaiser László: Depresszió](#)
- [Kaiser László: Végső haza](#)
- [József Attila: A Dunánál](#)
- [Ady Endre: Magyar jakobinus dala](#)
- [Madách Imre: Az ember tragédiája](#)
- [Madách Imre: Honfibú](#)
- [Ballai László: Szigetvárnál az Isten](#)
- [Lukáts János: Ha föl nem írom, elfelejtem](#)
- [Lukáts János: Pestem-lelkem](#)
- [Köves István: Riadt szégyen \(Hominem conservat\)](#)
- [Köves István: Lipóciai sanzonka](#)
- [Jahoda Sándor: Magasodik](#)
- [Jahoda Sándor: azt](#)

Húrok

- [Dull Ernő: Deus ex Opera](#)
- [Jahoda Sándor: opera](#)

Villám

Bárki rombol otthont, hazát

„Bárki rombol otthont, hazát,
nem lehet neki irgalom.”

Kaiser László

Emlékezet

Nándi Mihály: Persona non grata

Megszoktuk, hogy Orbán Viktor, ha vereséget szenved, és az erkölcs azt diktálná, nem mond le, hanem az őt megverőt piszkolja, rágalmazza, mintha tulajdonképpen ő győzött volna. Képzeljük el, hogy a világbajnokságon a döntő tizenegyest kihagyó labdarúgó azzal áll elő, hogy tulajdonképpen az ő csapata a győztes, mert nem úgy pattant a labda a fűvön, ahogy arra számítani lehetett, és adott jelére a szurkolók sötét tömege csalást kiabálva előre indul, hogy elkergetse a bírót, miután a lelátót már szétverte. Így a miniszterelnök századszor is az Európai Unió ellen mozgósít – amelynek Magyarország a tagja, és ez a tagság nem csupán jog-, hanem normakövető magatartásra is kötelez.

Lassan indult be az Európai Unió önvédelmi mechanizmusa, hiszen az ottani demokratikus gondolkodású államférfiaknak eszébe sem ötlött az az égbekiáltó pimaszság, hogy egy tagország miniszterelnöke a hazája felzárkóztatására rendelkezésre bocsátott közösségi forrásokból építse fel a diktatúráját. Elhűlten figyelték Brüsszelben, amint Orbán az uniós közbeszerzésekből karikatúrát csinálva megalapozta egyszemélyi döntésére alapuló gazdasági birodalmát, azt végtelenül korrump maffiarendszerre hizlalta, miközben legfontosabb feladatának a jogállamiság felszámolását és a sajtószabadság megszüntetését tartotta, hogy totalitárius propagandagépezetének foglyává tegye a választókat. Orbán azonban, nem tanulva az egyre súlyosabb figyelmeztetésekből – ezzel a világ előtt egyre inkább bizonyítva a saját

alkalmatlanságát –, mindent elkövetett azért, hogy persona non grata-vá nyilvánítsák.

Magyarország történetének már az is az egyik legsúlyosabb külpolitikai kudarcát jelenti, hogy egyáltalán az Európai Parlament elé terjesztették azt a javaslatot, miszerint megkérdőjelezendő Magyarország – tehát Orbán Viktor – alkalmassága arra, hogy betöltse az Európai Unió Tanácsának elnöki tisztségét 2024 második felében, ám az, hogy 2023. június 2-án 442 EP-képviselő támogatásával 144 ellenében meg is szavazta azt az állásfoglalást, Orbán politikájának bukását jelenti. A dokumentum szerint a magyar kormány rendre megsérti az EU alapvető értékeit, gyengíti a jogállamiság állapotát és nem működik együtt Brüsszellel, ezért a Tanácsnak mielőbbi megoldást kell találnia a 2024 második felében esedékes elnökségi időszakra. A szövegben az is szerepel, hogy ha a Tanács nem talál megoldást, akkor a Parlament megteszi a megfelelő lépéseket.

Az a hirdetés, amellyel az újból mozgósító Orbán propagandistáival telekürtöltette Magyarországot, miszerint „a háborúpárti baloldal összefogott Magyarország ellen”, szemenszedett hazugság, ugyanis az Európai Parlament mind az öt nagy pártcsaládját, a néppártot, a szociáldemokratákat, a zöldeket, a liberálisokat és a baloldaliakat együtt dolgoztak az Orbán-ellenes nyilatkozatának összeállításán. A tervezet parlamenti vitája előtti sajtótájékoztatón az EP Magyarországgal foglalkozó jelentéstevője, Gwendoline Delbos-Corfield több aggályt is felsorolt kormányunk politikájával kapcsolatban, és hangsúlyozta, hogy a helyzet az utóbbi időben sem javult, a friss törvények közül elsősorban a tanárok státuszát megváltoztatni készülő tervezetet kritizálta. Mint kijelentette: „Magyarország a putyini úton jár, a határain belül is ellenségeket keres, egy ilyen ország pedig nem lehet az Európai Unió arca.”

Az elnökséggel járó reprezentatív szerep a sajtótájékoztató többi résztvevőjét is aggasztotta. A néppárti Isabel Wiseler-Lima abbéli félelmének adott hangot, hogy a magyar kormány tagjai elnöki pozícióban, az EU-t képviselve kikkel fognak találkozni, kiket hívnak majd meg a konferenciákra, és milyen nyilatkozatokat tesznek. Orbán Viktor az elmúlt években többször is találkozott Vlagyimir Putyinnal. Ez teljesen elképzelhetetlen volna egy az Unió soros elnökségét betöltő politikusok részéről.

Delbos-Corfield azt is hangsúlyozta, hogy a magyar elnökség – amelynek elvétele eddig tabunak minősült – rendkívül fontos időpontban következne be, hiszen a jövő évi EP-választások után ősszel hozzák létre a következő Európai Bizottságot, ekkor lesz a biztosjelöltek meghallgatása is. A szociáldemokrata Thijs Reuten ezt azzal egészítette ki, hogy Orbán Viktor nagyon káros hatással van az EU külpolitikájára, különösen az ukrajnai háború árnyékában, és ez a hatás nyilván erősebbé válna, ha Magyarország lenne az EU soros elnöke. „Katasztrófához vezetne, ha Magyarország betölthetné az elnökséget, és a miniszterelnök a saját terveit próbálná megvalósítani.” – jelentette ki.

Lehet még ennél is szégyenteljesebb megállapítása? Igen: „nincs precedens arra, hogy egy nem demokratikus ország készül átvenni az elnökséget.”

Szurkolótábor éljenez a stadionban. Valamelyikben a sok új közül. Szektorba tömörítve, így már bizonyos szögből fotózva kiadja a tömeget. Eredményeink ez üres lelátók. Előre leírható hangulat. Zászlók lobognak, nemzetiek. Óriási kivetítő uralkodik, előtte kicsi alak. Már eljátszották a Himnuszt. A székelyt is. Most, most, minden kar fellendül, Orbán cselez, lő, megint öngól. Vastaps. Jó, nem az eredmény számít, hanem a szándék. Persze csak egy bizonyos szint

alatt. Persona non graták egymással pacsiznak.

Ma Magyarország nem nyerne felvételt az Európai Unióba! Második miniszterelnökségét követően, amikor teljesen világosan kiderült, hogy a demokrácia eltemetésén mesterkedik, háromszor állt volna módjában – és lett volna erkölcsi kötelessége a magyar választóknak – megállítania a kétharmados parlamenti többségét a szavazásra jogosultak egynegyedével összepasszító Orbánt! Ezért hát az ő vétkei ránk háramolnak. Miránk – a nem kívánt Magyarországra.

Nándi Mihály: Pax Orbana

Komoly találgatások indultak azzal kapcsolatban, mi lehetett Ferenc pápa látogatásának célja? Hát biztosan nem az, hogy előadást hallgasson Orbán köztársasági elnökétől az igazi kereszténységről és az alkotmányról. Gondoljuk meg, van-e még egy ország a világon, ahol az alaptörvényt tolnák az oda érkező katolikus egyházfő elé, mint eredményt? Mintha az üres képkeretet mutogatnák a múzeumban a turistának a festmény helyett, miközben egekig magasztalják előtte a Mona Lisa szépségét, de különösen a mosolyát, amely olyan sejtelmes, mint a mögötte fodrozódó táj, hiszen sfumato technikával készült, mármint a táj, persze.

Orbán köztársasági elnöke arról beszélt, hogy Orbán alaptörvénye védi a családot és azt a nemzet fennmaradása alapjának tekinti, továbbá, hogy a pápa a szövetségesük, akivel együtt védik az emberi életet, a nőt és a férfit, az üldözött keresztényeket és a másként élők szabadságát. A szentatya udvariasan megköszönte a propagandaszöveget. Ha valaki, ő aztán tudja, kik az igazi keresztények. Hát nem a túlköltető, ország-világ előtt kiabáló farizeusok, hanem azok, akik csendben, észrevétlenül gyakorolják hitüket, és jótéteményeiket szemérmesen, lehetőleg titokban cselkeszik. Azt is tudja, hogy Magyarországon szétzúzták a demokráciát, kisebbségi, antidemokratikus kormányzat ragadta magához a hatalmat, amely erőszakot tett az alkotmányon, azt bármikor megváltoztathatja, és politikai ellenzékéből bohócot csinál.

Hiszen Ferenc pápa azzal válaszolt, hogy Budapest nemcsak méltóságteljes és erős főváros, hanem évszázadok fordulópontjainak a tanúja, itt „A Dunának mely múlt, jelen és jövő, egymást ölelik lágy hullámai”. Tehát annak a József Attilának a sorait idézte, akinek a szobrát eltávolították a Parlament közeléből, most a parton ögyelgő turisták mellé ülve fényképezkednek. Egész jópofa ez a haver, gondolhatják, miközben ráteszik a sült krumplis zacskót, nekidőlnek, belékarolnak. Magyarország legjópofább miniszterelnöke pedig úgy retteg József Attila népünkbe ivódott szellemétől, mint Werbőczy Dózsától. Hogy is folytatódnak a szentatya idézte sorok?

„A harcot, amelyet őseink vívtak,
békévé oldja az emlékezés

s rendezni végre közös dolgainkat,
és a mi munkánk; és nem is kevés.”

Előtte pedig az a versszak áll:

„A világ vagyok – minden, ami volt, van:
a sok nemzedék, mely egymásra tör.
A honfoglalók győznek velem holtan
s a meghódoltak kínja meggyötör.
Árpád és Zalán, Werbőczy és Dózsa –
török, tatár, tót, román kavargó
e szívben, mely e multnak már adósa
szelíd jövővel – mai magyarok!”

Valóban szelíd jövőre, békére vágyunk, hazug, trágár hangvételű plakátkampány helyett, amelynek a társadalom izgatása, az ellenzék lejáratása a célja és a legfőképpen Orbán vezetésre alkalmatlanságának elfedése, ami miatt, mint örvényébe lökött tetszhalott, mind mélyebbre süllyed le Magyarország. Kultúránk kivirágoztatása, felbecsülhetetlen értékeink megbecsülése az igényünk, nem olyan kijelentés, amely Orbán kulturális államtitkárának a szájáról szökken, jelesül „a magyar irodalom nyolcvan százaléka szemét” – e szemléletben nyilván József Attila is.

Ferenc pápa pedig azért jött Magyarországra, hogy elhozza Orbánnak József Attila szellemét, a polgári humanizmust. A fasizmussal való kacérkodásban oly szégyenteljesen kompromittálódott Szentszék csakis abba az irányba indulhatott el XII. Pius halála után. A szociális érzékenység, a valódi létproblémák iránti fogékonyság útján. A keresztény univerzalizmus semmiképpen nem fordulhat nacionalista szeparatizmusba. A szentatya megnézte a keretet, amelyet mutattak neki, de abból hiányzott a kép, sátáni árnyak sejlettek fel csupán az ürességből. Az ellensúly nélküli önkényuralom könnyen odavezethet, hogy szeretett folyónkon ismét ártatlan emberek holttestei ússzanak alá, mint abban a korszakban, amellyel Orbán és társasága kacérkodik. Amely ellen József Attila szót emel a társadalmi dialektika nevében. Tanulnunk kell Dózsa és Werbőczy példájából, de képtelenség lenne bármelyikük korába, eszméihez visszatérni. Orbán mégsem áttal visszakanyarodni Werbőczyhez, ráadásul egy Prohászka segítségével.

Az orbáni propagandagépezet tüstént azt kezdte kommunikálni, hogy a szentatya megdicsérte a magyar alkotmányt. A pax orbana jegyében pedig megkegyelmeztek egy szélsőjobbaldali terroristának. A bűnöző azt nyilatkozta, hogy szabadlábra helyezése békét teremtett a „nemzeti oldalon”. Szavai ellen senki nem tiltakozott hivatalosan. Miért is tiltakozott volna? Orbán békéje a saját hazája ellen folytatott háború. Ahhoz pedig mindenre kész harcosok kellenek. Talán még a Duna türelmes itt.

„...és nevetgéltek a habok felém.
Az idő árján úgy remegtek ők,
mint sírköves, dülöngő temetők.”

Dull Ernő: Fajmagyarság részegsége

Kézai Simon regényes gesztájában, az 1280-as években papírra vetett, *A magyarok cselekedetei*ben a „tisztá Magyarország” száznolc nemzetségét fantáziálja, történetüket munkája első részében a hunok, majd a velük azonosnak tekintett magyarokénak keretében taglalja. Akik nem tartoznak közéjük, azok az idegenek. A második rész előbb a jövevény nemesekről szól, majd pedig a jövevény, azaz idegen foglyoktól eredeztetett szolgálónépekről.

A magiszter szerint a száznolc szkítiai nemzetség miatt osztotta fel Hunor és Magor Szkítiát ugyanennyi tartományra. Ugyanis „a tisztá Magyarországnak száznolc nemzetsége van és nem több”. A „nem tiszták”, a „többiek pedig, akik hozzájuk csatlakoztak, jövevények, vagy a foglyoktól származnak, mivel Hunortól és Magortól a Meótisz ingoványaiban száznolc nemzetség származott, bármiféle keveredés nélkül”.

Kézai ebben a konstrukcióban a fajiság elvét fogalmazta meg. A száznolc nemzetségből álló „tisztá Magyarország” ugyanis Kézai értelmezésében fajtisztá volt, fajtisztasága abban nyilvánult meg, hogy csakis keveredés nélküli hun-magyarokat foglalt magában. Ezt a szerző oly következetesen képviselte, hogy nem csupán a hun-magyarokat óvta meg a történelemben adódó sokféle keveredéstől, hanem maga sem keverte össze históriájukat, hanem egyértelműen elkülönítve tárgyalta a hun-magyarok, illetve a jövevények történetét, ez utóbbiakat ráadásul társadalmi bontás szerint.

Szerinte a magyarok nem keveredtek az idegenekkel, valamint a magyarok és a jövevények nemessége sem lehet azonos. Világosan leírta, hogy a jövevények nemessége és birtoka a magyar királyoknak és a főembereknek tett szolgálat eredménye: ezek az idegenek „a királyoknak vagy a királyság más urainak szolgálva tőlük hűbértokokat szereztek, s idővel elnyerték a nemességet is”. A jövevények tulajdona és nemessége nem lehet egyenlő a magyarokéval, hiszen az éppen tőlük ered. Kézai felfogásában társadalmi állásra való tekintet nélkül mindenki magyar, aki szkítiai eredetű apától és anyától származott (és magyarul beszél), aki viszont nem büszkélkedhet e genealógiájával (és más nyelvet beszél), az nemhogy nem magyar, de keverék, sőt korcs.

A magiszter saját népét – sőt a nemzet fogalmát – következetesen a latin „natio” szóval jelölte, ezzel európai viszonylatban az elsők közé tartozik. A XIII. század sajátossága, hogy a feudális államok népei immár nem érik be a keresztény univerzalizmus ideológiájával (a Szent István király *Intelmei*ben egy ízben előforduló „natio” kifejezés Krisztus népére vonatkozik), hagyományaik, önazonosságuk építése közben visszanyúlnak a „pogány” előzményekig, mítoszokig. Ugyanakkor Kézai nemzetfogalma kirekesztő jellegű, nem értette bele a magyar állam összes alattvalóját, csak a „szkítákat”, vagyis a „hun-magyarokat”. Munkája minden tekintetben a magyar nemzeti öntudattól duzzadó koncepcióját szolgálja. Ez okból szakítva a korábbi, meglehetősen csekély, honfoglalás előtti tudósítások szövegével, merőben új őstörténetet adott a magyaroknak, amelynek két pillére a csodaszarvasmonda és a hunok magyarokhoz kapcsolása.

A magyarokat meótiszi hazájukba vezető nőstényszarvas mondája csak a nép száján maradhatott fenn évszázadokon keresztül, mivel az abban jelentkező totemizmus (Hunor és Magor anyja, Eneth eredetileg Ünő magát a gímszarvast, azaz az állatőst jelentette), valamint a nőrablás összeegyeztethetetlen a keresztény erkölccsel. A csodaszarvasmondából, amelyben eredetileg Onogur és Magor szerepel, Kézainak már Hunor és Magor csengett ki, tehát a hun népnév. A nagy félrehallások korszaka ez, a lengyel Kodlubek például Gracchusból Craccus atyát kreált, akit meg is tett Krakkó alapítójának. Kézai szerint a latin „hunus” (hun) is hasonlít a „hungarus”-ra (magyar), amelyet további bizonyítéknak vett. A magiszter külföldi stúdiumai során már találkozhatott a hun-magyar rokonság – történetileg egyébként téves – tanával. Anonymusnál olvashatott arról, hogy az Árpádok Attilától származnak (aki ezt arra alapozta, hogy a III. kereszties háború idején Magyarországon átvonuló németek Aquincum romjaiban Etzelburgra, azaz Attila városára, a *Nibelung-ének* egyik helyszínére ismertek).

Kézai annak érdekében, hogy az egészében koholt hun történetnek történelmi hitelt adjon, számos forrást használt fel, így például Orosiust, Jordanest, Paulus Diaconust, Isidorust, Viterbói Gottfriedet, Troppai Mártont, a *Nagy Sándor-történet*et, a *Nibelung-ének*et és egy velencei krónikát. A hun történet megalkotásával és a magyar történetbe illesztésével hatalmas jövő előtt álló tan alapjait vetette meg, amely hosszú időn keresztül meghatározó szerepet játszott a magyar történelmi tudat alakításában.

A magiszter mintáihoz és kortársaihoz képest is újítást vezetett be, amennyiben művének toldalékában „azzal foglalkozik, hogy »kik az udvarnokok, a várnépek, valamint más cselédek, szabadosok és rabszolgák«, vagyis a társadalom alávetett népelemei – mutat rá Kristó Gyula *A magyar nemzet megszületése* című tanulmányában. – Targyalásuknak azzal adja okát, hogy ez »egyeseket érdekel«. Valószínűleg legfőképpen ő maga érdeklődött eredetük iránt, hiszen alkalmasint ő és családja ebből a körből eredt. Ezzel a kérdéssel már a hun történet megkomponálása során szembe kellett néznie. Ott úgy foglalt állást, hogy aki a hun-magyarok közül még Szent István korát (tehát megkeresztelkedésüket) megelőzően felhívásra fegyveresen nem jelent meg, »s nem tudta megokolni, hogy miért, azt a szkíta törvény értelmében fölkoncolták, vagy törvényen kívül helyezték, vagy egyetemleges szolgaságra vetették. Így hát az ilyen vétkek és kihágások választották el egyik magyart a másiktól; különben, minthogy valamennyi magyar egy apától és egy anyától származik, hogyan nevezhetnénk az egyiket nemesnek, a másikat meg nemtelennek, ha az utóbbit nem azért tartanánk annak, mert efféle büntettek bizonyultak rá?« Ebben a felfogásban XIII. századi francia elméleti megfontolások (főleg a Kézaival kortárs Philippe de Beaumanoir jogszokásgyűjteményében foglaltak) hatottak Kézaira, amelyeket ő római jogi keretbe illesztett. A jövevényekről szóló részben Kézai természetesen az alávetetteknek csak azon részéről szólt, akik idegen származásúak. A magyarok a honfoglalás után keresztény és pogány foglyaik egy részét megölték, a vitézbbeket magukkal vitték csatáikba, »másokat viszont rabszolgává téve különböző szolgálatok céljából saját sátraik körül volt szokásuk tartani«. A keresztény foglyok utódainak a szolgasága később sokban enyhült, de a pogány foglyoktól származottaké mit sem változott, mivel az egyház azt vallja: »a pogányok alávetettjei legyenek a keresztényeknek«, ezért »minden egyes magyarnak megengedte, hogy ilyeneket birtokoljon és magánál tartson».

Amint a középkori festő is korának divatjába öltözteti az ezredévvél korábbi események

szereplőit, a krónikás is hasonlóképpen jár el. Csak míg a művész a részletek esetleges pontatlanságától függetlenül is mindig hitelesen ábrázol sorsot és szenvedélyt, addig Kézainak nem csupán múltfikciója, de társadalomképe is meglehetősen deformált. „A krónika társadalmi vonatkozásban legfontosabb, az egész művön bűvópatakaként végigvonuló gondolatsora annak kifejtése, hogy a magyar (és a hozzá kapcsolt hun) történet akkor éli, illetve élte fénykorát, amikor a köznemességgel szövetséges királyi hatalom erős volt, gátat tudott vetni a bárói törekvések érvényesülésének – írja Kristó Gyula. – Ez nyilván a Kun László-i udvar szubjektív igényeit fejezte ki. De mivel az 1280-as évek első felében a való helyzet egészen más volt, Kézai munkája grandiózus történeti fikció; azt mutatja, minek, milyennek kellene lennie a történelemnek, ahelyett, hogy azt tükrözné, mi és milyen volt.”

Térjünk vissza a fajmagyarság problémájára. Kézai egy, az első magyar nemzetkonceptiótól vészterhesen eltérő változatát munkált ki. Ha Anonymus felfogását államnemzetinek nevezzük, amely a Magyar Királyság minden lojális alattvalóját magában foglalta, akkor Kézaiét nyelvnemzetinek, sőt fajnemzetinek kell mondanunk, mivel ez csak azokat ölelte fel, akik ősidóktól fogva tisztán magyar származásúak. Nála a magyarokat a „vérközösség” kapcsolja egybe. Kristó Gyula rámutatott: „szélsőségesen túlhajtott, már-már faji jellegű etnikai alapállásáról van szó. Kézai két ellentétes kategóriája a tiszta Magyarország (pura Hungaria) és a keverék vagy korcs népesség (missitalia). Az előző kifejezés kétszer, az utóbbi háromszor fordul elő gestájában. [...]

Kézai mindjárt műve elején világosan szembeállítja egymással a két fogalmat. Így ír: Szkitiának »száznolc tartománya van azon száznolc nemzetség miatt, amelyekre hajdan Hunor és Magyar fiai osztották fel, amikor Szkitiába behatoltak. A tiszta Magyarországnak (pura Hungaria) száznolc nemzetsége van és nem több. A többiek pedig, akik hozzájuk csatlakoztak, jövevények vagy foglyoktól származnak, mivel Hunortól és Magyartól a meótiszi ingoványban száznolc nemzetség eredt bármiféle keveredés nélkül (absque omni missitalia)«. A tiszta Magyarország második előfordulásakor is ugyanerről értesülünk: »száznolc nemzetségből és nem többől áll a tiszta Magyarország (pura Hungaria).« A missitalia/missitalius második előfordulása sem hagy kétséget valóságos értelmé felől. E helyütt Kézai arról írt, hogy Attilának a görög császár leányától született fiát, Csabát a hunok nemessége (Hunorum nobilitas) megvetette, s azt mondták Csabáról, hogy »nem igazi fia Szkitiának, hanem idegen náció keveréke (missitalium exterae nationis)« Végezetül Kézai elmondja: bizonyos felfogás szerint Vazul fiai egy Tátony nembeli leánytól és nem törvényes házasságból származnak, és ilyen keveredés miatt (pro tali missitalia) nyertek a Tátonyok nemességet.”

Kézai munkájának teljes szerkezetét prekonceptiója szabta meg. Az első és a második könyv (a hun- és a magyar történet) a pura Hungaria históriája, a másik két rész pedig a missitalia, azaz a keverék, az idegen népség története, az egyik a jövevény nemeseké, a másik az idegen eredetű szolgáltató elemeké. A „hun-magyarok” „igazi” vagy „tiszta” nemzete az ősidóktól kezdve egészen a jelenig intakt eredetközösséget képvisel, „a fő kohéziós erő... a »tiszta magyarság«, azaz az eredet tisztasága, a »kevertségtől« való mentessége”.

Ez a nyelvnemzeti koncepció azzal a Kézai-féle kirekesztő magatartással vált szinte fajnemzeti elvvé, hogy akiknek nem ez az eredetük, illetve akik más nyelvet beszélnek, azok keverékek, korcsok (missitalia/missitalius). Noha Kézai – szolgarendű lévén – a nemzetet még nem a nemességben látta, 1298-ban létrejött a nemesek egyeteme (universitas nobilium Ongarorum),

1330-ban a nemesség közössége (nobilitatis communitas), később pedig a nemzet fogalma a nemesi nemzetre szűkült. Fajmagyarság mindmáig tartó részegsége 1514-ben állt be Werbőczyvel, aki hírhedt *Hármaskönyv*ében a teljes jobbágyságot (lényegében az összes országlakost) kizárta a nemzet fogalmából, egyszersmind fajtiszta osztályostársait a király mellé emelte a Szent Korona tagjaiként – a király mellé, aki, mint Jagelló-házbeli, az ideológiai alapvetés szerint nem minősülhetett egyébnek, mint jövevénynek, keveréknek, sőt, korcsnak.

Ballai László: Prohászka szerint

„Prohászka Ottokár talán a XX. század legnagyobb magyar beszédét mondta el a Parlamentben a numerus clausus kapcsán – lepett meg egyik ismerősöm. – Jó, tudja... de akkor is alapvetően... legalábbis részleteiben...”

Alapvetően Prohászka Ottokár székesfehérvári katolikus püspök dolgozta ki a hungarizmus néven elhíresült fasiszta irányzatot. E címszó alatt egyesítette a katolicizmus világnézeti alapjáról kiindulva az antiszemitizmust a kultúrnacionalizmussal. „Hungarizmus alatt a keresztény magyarság védelmének megszervezését értem.” A keresztény nemzeti eszméről ontológiai érveléssel is szolgált: „A kereszténység, tehát a vallásos kultúra gyúrta a magyar népet. A kereszténység hite, izzó lelke, szeretete, nézetei, erkölcs s motívumai alakították évszázadokon át a magyar életet. A nemzeti gyökér Ázsiából került, de az oltóanyag a kereszténység lett, s azóta az nem kettő, hanem egy egységesen magyar nemzeti s keresztény élet lett. Így tehát a magyar történelmi életen s magán a lelken s érzületen rajta van a keresztény jelleg, s amint a történelmi magyar lélek egységes, úgy nem lehet seholy elválasztó vonalat húzni a nemzeti s a keresztény betét között.”

Azon történelmi tények, hogy Szent István korában csupán az országlakosok tömeges keresztény hitre térítése és idegen minta alapján történő alávetése indult meg, a magyar nemzet és nemzettudat csírái a XIII. század elején kezdtek kifermálódni, a keresztény nemzeti gondolat pedig csupán 1919-ben, Szegeden született meg, a legkevésbé sem zavarta Prohászka ideológiája kidolgozásában, és az ellenségkeresésben. „A magyar nép a gyöngye, de ízletes pontyocskya, a zsidóság a csuka – fejtegette. – A magyar nép értelmi ereje, értelmessége, faji ellenállása kisebb, bármit zengjenek is róla, kisebb, mint a szemita népeké.” Megnyilvánulásaiban a „zsidó” a negatív társadalmi jelenségek szinonimája, még olyan egymással nehezen összeegyeztethető jelenségek esetében is, mint az alkoholizmus gerjesztése és a liberalizmus.

De hát, ha valóban olyan kitűnő az a felszólalás, amely a hírhedt numerus clausus (azaz a magyarországi „népfajok” egyetemi beiskolázása elé korlátot szabó) törvény mellett történt 1920. szeptember 16-án, vizsgáljuk meg az alapján a prohászka gondolkodás-masineriát!

A püspök azzal indít, hogy a szociális munkának egy programpontját látja. Prohászka jelentésben: „ez a törvényjavaslat lábra akarja állítani a leszoruló magyar középosztályt.”

Mégpedig azért, mert „az egyetemből sugárzik ki az a szellem, amely hivatva van a törvényhozással együtt arra a nagy szociális kooperációra, amely nélkül természetesen a törvény semmit sem ér” hiszen „az egyetemi ifjúság megérzi a magyar közéletnek, ennek a magyar világnak földrengését. Ez az ifjúság nem blazírt, ez még nincs inficiálva a lemondásnak, a hazátlanságnak, a nemzetköziségnek bacilusaival.” A vakcina a numerus clausus, hiszen, „akár az egyetemi kar határozza meg, akár pedig a gimnáziumi, a középiskolai tanárság bevonásával dönt a felvétel fölött: a protekció tiltva van.” Bekövetkezhet tehát „az élet tisztulása” és „az okos szelekció érvényesülése”. Ámde „nemcsak a tehetség szerint kell ezt a szelekciót megcsinálnunk, hanem a hazafias érzés szerint is. Szelekciót kell gyakorolnunk a destruktív irányzatokkal szemben való állásfoglalás szerint.” Ugyanis „a mai Magyarországnak veszedelme határozottan a destruktív irányzat. Ez hozta ránk ezt a sok mindenféle átkot, és méltóztassanak meggyőződve lenni róla, hogy a hamu alatt még mindig izzanak a parazsak, és ha a föld közvetlenül nem reng is, a földalatti erőknél, ezeknek a vörös, tüzes erőknél feszülésétől valamiképpen szenved, és a társadalom biztonságának iránya tanú arra, hogy még nem hajthatjuk le fejünket nyugalomra, hanem ébren kell szemmel tartanunk mindazokat a mozgalmakat, amelyek a magyar nemzeti keresztény irányzat megtörésére itt is, ott is felbukkannak és annak esetleg egy újbóli katasztrófáját idézhetik elő.”

Ez már mindenki számára világos beszéd, amint egy helyeslő bekiáltásból kiderül: „Félni kell a Káin testvérektől.” És egyben kiderül a numerus clausus tisztán antiszemita jellege, hiszen mai védői azt magyarázzák, hogy nem is szerepel benne a zsidóság, hanem az a magyarországi „népfajok” összességére vonatkozik. „Itt a közösség nagy joga áll előttünk, a magyar keresztény fejlődés nagy joga áll szemben a kisebb joggal, az egyes egyének jogával.” E jog vindikálását pedig „nem gyűlöletből tesszük, hanem ismétlem, kényszerből (*felkiáltások: Önvédelemből!*), amely kényszer elől ez idő szerint meghátrálni nem lehet. (*egy hang: Faji önvédelem!*) Engem egy percig sem térít el ettől az, hogy némelyek merényletet látnak ebben a tanszabadság ellen, merényletet látnak a kultúrhaladás ellen. A szabadságok végre is formák. Minden attól függ, hogy ebben a formában milyen tartalom van.” Féltreértések tisztázása végett: „A numerus clausust a közvélemény általában antiszemitizmusnak ítéli, azt mondhatnám, bélyegzi sok tekintetben. Azt gondolják egyáltalán, hogy mi a numerus claususszal a zsidóságot el akarjuk nyomni és a keresztény nemzeti társadalmat kiváltságban akarjuk részesíteni az ő kulturális jogainak leszorításával. A numerus clausust, amint már beszédem elején mondtam, a magyar középosztály leromlása ellen és a magyar faji géniusz veszélyeztetése ellen kontempláljuk.” Mégpedig: „1867 óta óriási nagy haladást tett Magyarország; azt senki közülünk nem vonja kétségbe. A magyar gazdaság, a magyar kereskedelem határozottan nagy lendületnek indult. Ezt nem a magyarok csinálták, ezt a zsidók csinálták. [...] Míg ellenben a magyar intelligencia a nevelésénél fogva egyáltalán csak a bürokrácia, csak a jogászság felé orientálódott. A nevelés olyan volt, hogy az öregapa számára még biztosítva volt gazdaságilag is a keret, a fiai már megérezték a földrengést, az unokák alól pedig kicsúszott a föld. A mi problémánk nem abban áll, hogy az a dzsentrí tönkrement, hanem abban áll, hogy annak a dzsentrinek a helyét nem foglalta el a magyar parasztságból felszívódott magyar középosztály.” Merthogy Prohászka szerint „azt a zsidóság foglalta el.” Éspedig „abban van a hiba, hogy a zsidóság nemcsak integráló részé lett, hanem túlsúlyba került, (*Úgy van! Úgy van!*) nemcsak egyik feltörő részé lett, hanem minket leszorító részé. (*Úgy van! Úgy van! Taps. Felkiáltások: Ez a baj!*) A mi egész nemzeti

problémánk ebben áll, úgyhogy nem antiszemitizmusról van itt szó egyáltalában – ezt nagyon szeretném belekiáltani a magyar világba –, hanem ez faji önvédelem.”

Az önvédelemnek erre a specifikus – teljességében majd a nürnbergi törvényekben megmutatkozó formájára – pedig azért mutatkozna szükség, mert „nem csak a magyar középosztály leszorulásában, leszorításában van a probléma, hanem a magyar faji génusz romlásában” is. A szónok itt kultúrpéldát hoz: „Ha az ember Heinét összehasonlítja Ady Endrével, bámulatos hasonlóságot találunk. ... Amint Heine lekicsinyel mindent, ami német, úgy Ady lekicsinyel mindent, ami magyar. Ahogy Heine a kereszténységet csakis karikatúrákban tudja meglátni, úgy Ady Endre a mi nagy magyar tradíciókat és a mi nagy érdekeinket valamiképpen karikatúrákban, valamiképpen hamis látószög alatt látja.” Tehát Ady Endrével és a többi zsidóbérencsel szemben: „Nem szabad-e nekem védenem a mi magyar faji meglátásainkat, faji érzéseinket, mindazt, amit a magyar kultúrának, magyar léleknek és magyar szellemnek hívunk?” De azért kár lenne túlságosan megkongatni a vészharangot, „hiszen nem a zsidók kiűzéséről, száműzéséről van itt szó, hanem a zsidóság értékes, itt már meghonosodott elemeinek valamilyen bekapcsolásáról abba a magyar kultúrába. De ez csak akkor lesz meg, ha azt a mi magyar kultúránkat meghamisítani, kicsorbítani nem engedjük (*Igaz! Úgy van!*), és kegyetek jóindulattal észrevevén ezt a sajátos hatását a zsidó génusznak, nem tagadják el, nem tolják el más sínparra ezt az óriási problémát, hanem jóindulattal, megértéssel inkább kooperálnak abban az asszimilációban.”

Merthogy egy Prohászka megvetné „azt a magyar kultúrát, amelyben ne volna annyi erő, hogy amikor tapossák, amikor vérét vízzé változtatják át, hogy akkor fel ne szisszenjen, és vétót ne kiáltson oda, és ne mondja azt legalább: „ami erőm van, ellenállásra fordítom, és amennyiben győzöm az életet és győzöm az élet alakításait, hát helyt akarok állni.” Hiszen őt cseppet sem feszélyezi az, hogy „a liberalizmus mit mond, mit követel. Természetes, hogy a liberalizmusnak óriási nagy áldásai, előnyei, kihatásai vannak. A liberalizmus sajátos reakció volt, amely akkor, amikor az ideje megvolt, kiadta az erejét. Ha kegyetek visszahelyezkednek száz évvel, tehát mondjuk, 1820-ba, amikor Smith Ádám működött, amikor a liberalizmus kifejlesztette a gazdasági erőket, el kell ismerni, hogy akkor az kitűnő szolgálatokat tett. De ha egy erő kiadja az energiáját, ha túlélte magát, ha azután mindenféle visszahatások keletkeznek éppen a gazdasági és a szellemi élet funkcióiban ezekre az előnyökre, akkor mi nem mondhatjuk, hogy Smith Ádám nagy ember, következésképp tehát neki fejjel a falnak.” Ki is vonhatná kétségbe, hogy Prohászka ne tisztelné a liberalizmust? „Mi a liberalizmusnak mindenesetre hívei vagyunk – ismétlem –, de látjuk azt, hogy ez a védekezés máris megindult, és pedig megindult azokban a liberális államokban is, hiszen Anglia is védekezik, de főleg Amerika védekezik. Amerika védi a maga gazdasági életét. Az amerikai szociáldemokraták a stuttgarti Neue Zeit helyeslésével védekeznek a kulik, a japánok ellen. Az összes angol gyarmatállamok: Fokföld, Ausztrália, India védekeznek más alacsony standardú munkások behozatala ellen. A német egyetemeken meg van tiltva, hogy nem tudom milyen túlsúlyban, vagy legalábbis túl nagy arányban legyenek ott idegen hallgatók.”

Prohászka szerint mi hát a cél? „Tisztelt Nemzetgyűlés! Mit akarunk mi? Mi akarjuk védeni a magyart; mi akarjuk védeni a magyar keresztény középosztályt, mi akarjuk védeni a magyar kultúrát, a magyar faji génuszt, semmi egyebet nem akarunk. És ha ez a védekezés a liberalizmus ellen van, akkor szakítok ezzel a liberalizmussal.” Hiszen „nekünk nem szabad banque-ot játszani a magyar faji génusz jövőjével, hanem biztosítani kell azt mindenképpen és minden

áron, biztosítani ezen lehetséges jövődő fejlődésekkel szemben is. És ebből csak az következik – és gondolom, hogy ezt tisztelt zsidó képviselőtársaim is be fogják vallani –, hogy tehát Magyarországnak csak egy bizonyos százaléku zsidóság kell.”

Sokan lesznek olyanok, akik az egykori székesfehérvári katolikus püspök fenti gondolataival teljesmértékben egyetértenek, vagy azért, mert a jelenlegi rendszer kritikátlan hívei, vagy mert örökölték azokat, és boldogok amiért a „történelmi osztályokból” származó őseik – legalábbis eszmei síkon – kárpótlást kapnak a Rákosi-rezsimbeli szenvedéseikért. Ők nem fognak felfigyelni arra képtelenségre, hogy egy katolikus, tehát Krisztus egyetemes egyházára felesküdt pap „nemzeti kereszténységet” hirdet, ráadásul azon „népfaj” ellenében, amely a keresztet először felvette.

Nem zavarja majd őket a „szociális munka” fogalmának a „leszoruló magyar középosztály lábra állításával” való összerosása. Nem is vehetik észre az egyetemből kisugárzó szellem ünneplése közben, hogy az csakis akkor szórhatja a fényt, ha a felsőoktatási intézményektől – mint Párizsban már a XIII. században – a politika teljesmértékben távol tartja magát, autonómiájukat tiszteletben tartja, így önkormányzatukat, oktatási színvonalukra visszaháramló felvételi rendszerüket, nem is szólva ideológiamentes tudományos munkásságukról.

Nem tűnik fel nekik, hogy Prohászka rendszerében, amely betiltja a protekciót, egyszersmind megengedi a politikai tisztogatást, amelynek alapfokú intézményévé az egyetemet teszi meg, ahol semmi helye az „élet tisztulása” és „az okos szelekció érvényesülése” kategóriáinak, amelyek nem csupán tudománytalanok, de súlyosan előítéletesek, kirekesztőek és gyűlöletkeltésre alkalmasak. Nem is kifogásolhatják a püspök azon szolamát, hogy „nemcsak a tehetség szerint kell ezt a szelekciót megcsinálnunk, hanem a hazafias érzés szerint is.” Valószínűleg egyet is fognak érteni vele, magyarázatát hallva:

„A mai Magyarországnak veszedelme határozottan a destruktív irányzat. Ez hozta ránk ezt a sok mindenféle átkot, és méltóztassanak meggyőződve lenni róla, hogy a hamu alatt még mindig izzanak a parazsak, és ha a föld közvetlenül nem reng is, a földalatti erőknél, ezeknek a vörös, tüzes erőknél feszülésétől valamiképpen szenved, és a társadalom biztonságának iránya tanú arra, hogy még nem hajthatjuk le fejünket nyugalomra, hanem ébren kell szemmel tartanunk mindazokat a mozgalmakat, amelyek a magyar nemzeti keresztény irányzat megtörésére itt is, ott is felbukkannak és annak esetleg egy újbóli katasztrófáját idézhetik elő.”

Fülükben szentségtörésként cseng a meghirdetett veszély, Prohászka szerint: „a magyar nemzeti keresztény irányzat megtörésére” mozgalmak garmadája tör, a vörös, tüzes erők. Történelmi ismereteik aligha terjednek ki arra, hogy „a magyar nemzeti keresztény irányzat” Prohászka fellépésével nyert teret 1920-ban, és az ő elvtársának a trianoni szerződést megkötő Horthy Miklósnak 1919-ben „nemzeti” hadseregével esze ágában sem volt fellépni a történelmi Magyarország területi integritását veszélyeztető csehekkel és románokkal szemben, amit viszont megtettek a „vörös, tüzes erők”. De ha valaki mégis tudná közülnök, annak sem lenne jelentősége, hiszen egyenesen „a közösség nagy joga áll előttünk, a magyar keresztény fejlődés nagy joga áll szemben a kisebb joggal, az egyes egyének jogával.” Mindenekelőtt persze az úri középosztályé a zsidókéval. Ámde a jó pásztornak ügyelnie kell a nyájára, miután elvégezte rajta a „szociális munkát”, a lelkét is istápolnia kell, még véletlenül se érezze magát antiszemitanak: „a numerus

clausust a magyar középosztály leromlása ellen és a magyar faji génusz veszélyeztetése ellen kontempláljuk.”

Fajgyűlöletről pedig éppen azért nem is érdemes beszélni, mert a zsidókról van szó. „1867 óta óriási nagy haladást tett Magyarország; azt senki közülünk nem vonja kétségbe. A magyar gazdaság, a magyar kereskedelem határozottan nagy lendületnek indult. Ezt nem a magyarok csinálták, ezt a zsidók csinálták. Míg ellenben a magyar intelligencia a nevelésénél fogva egyáltalán csak a bürokrácia, csak a jogászság felé orientálódott. A nevelés olyan volt, hogy az öregapa számára még biztosítva volt gazdaságilag is a keret, a fiai már megéreztek a földrengést, az unokák alól pedig kicsúszott a föld. A mi problémánk nem abban áll, hogy az a dzsentri tönkrement, hanem abban áll, hogy annak a dzsentrinek a helyét nem foglalta el a magyar parasztságból felszívódott magyar középosztály.”

Prohászka egykori és mai hívei közül ki is értesült a középosztály azon korábbi törekvéséről, hogy sorait a parasztságból felemelkedőkével frissítse fel, vagy arról, hogy bár a numerus clausus bevezetésével ugyan a zsidó származású kereskedők gyermekeinek egyetemi felvétele a felére csökkent, a parasztság soraiból kikerülőké ugyanakkor semmit nem emelkedett? Mindenesetre kiderül, hogy Prohászka szerint a közösség nagy joga, mutatis mutandis, a nagy magyar közösség a társadalom vékony részét jelentő középréteg – vagyis a történetileg anakronisztikussá vált kishemesi réteg továbbéltetése. Ugyan ki játszana tovább a szavakkal, kishemes Magyarországon csak annyi, mint kispolgár Németországban, műveltsége alacsony, fogékonysága magas a propaganda iránt. Az I. világháború jelentős státusemelkedést jelentett a részére, a nyomorúságos porta támasztása, illetve a hivatali asztal fölötti görnyedezés helyett korlátlan úr lett szakasznyi, századnyi ember felett. És most a teljes kilátástalanság. Ebből kínál kiutat a nemzeti keresztény, illetve a nemzetiszocialista propaganda – a zsidóság ellenében.

Prohászka szerint a dzsentri helyét a zsidóság foglalta el persze nem a gazdasági fejlődésben játszott szerepében, hanem „abban van a hiba, hogy a zsidóság nemcsak integráló részé lett, hanem túlsúlyba került, nemcsak egyik feltörő részé lett, hanem minket leszorító részé. A mi egész nemzeti problémánk ebben áll, úgyhogy nem antiszemitizmusról van itt szó egyáltalában – ezt nagyon szeretném belekiáltani a magyar világba –, hanem ez faji önvédelem.”

Sokan vannak hát a „nemzeti oldalon”, akik ezekből helyeslik, hogy Prohászka lepiszkolja költőóriásunkat, Adyt, mint Heine-epigont, mint a „magyar faji génusz” megrontóját, és nem látnak át a megbocsátásként sőt, egyenesen kegyességgként feltüntetett farizeusságon: „hiszen nem a zsidók kiűzéséről, száműzéséről van itt szó, hanem a zsidóság értékes, itt már meghonosodott elemeinek valamilyen bekapcsolásáról a magyar kultúrába.” Mintha ez egyébként nem történt volna már meg, de hát mégiscsak szükségünk van arra a zsidó tőkére, tehát felajánljuk, hogy ha „nem tagadják el, nem tolják el más sínparra ezt az óriási problémát, hanem jóindulattal, megértéssel kooperálnak velünk”, akkor asszimilálódhatnak.

Ki ne helyeselné Orbán hívei közül a liberalizmus kigúnyolását is? „Mi a liberalizmusnak mindenesetre hívei vagyunk – ismétlem –, de látjuk azt, hogy ez a védekezés máris megindult, és pedig megindult azokban a liberális államokban is, hiszen Anglia is védekezik, de főleg Amerika védekezik. Amerika védi a maga gazdasági életét. Az amerikai szociáldemokraták a stuttgarti Neue Zeit helyeslésével védekeznek a kulik, a japánok ellen. Az összes angol gyarmatállamok: Fokföld, Ausztrália, India védekeznek más alacsony standardú munkások behozatala ellen. A német egyetemeken meg van tiltva, hogy nem tudom milyen túlsúlyban, vagy legalábbis túl nagy

arányban legyenek ott idegen hallgatók.”

Ki észlelné, hogy a gazdasági protekcionizmus és a fajgyűlölet összehasonlítása erősen sántít, ha nem maga Prohászka, aki vissza is evez igazi témájához: „nekünk nem szabad banque-ot játszanunk a magyar faji géniusz jövőjével, hanem biztosítani kell azt mindenképpen és minden áron, biztosítani ezen lehetséges jövőendő fejlődésekkel szemben is. És ebből csak az következik – és gondolom, hogy ezt tisztelt zsidó képviselőtársaim is be fogják vallani –, hogy tehát Magyarországnak csak egy bizonyos százaléku zsidóság kell.”

Ha mindez nem is, egyvalami szemet szúrhatna Prohászka Ottokár istenítőinek és követőinek: a neve. Az nem Gömbös, Horthy vagy Prónay. Tőzsgyökös szláv név. Édesapja, a Morvaországból származó Prochaska Domokos császári katonatiszt anyanyelve német volt. Tehát a „magyar faji géniusz” hiteles képviselője egy elnémetesedett szláv lenne? Vagy a „faji géniusz” pusztá koholmány, maga Prohászka pedig a felkínálkozó politikai áramlatot lovagolta meg nem mindennapi ügyességgel?

Földeák Iván: A múltat végképp eltörölni... vagy ha nem megy, átírni

Másfél évtizedig bámultam vitézlő fejedelmünk lovas szobrát parlamenti irodám ablakából, ahová visszamenekültem a sajtószoba taposómalmából. A magas mennyezetű algótikus teremben örökösen kattogott a fénymásoló és a fax – akkor még nem volt annyira honos az internet. Ha elkapott a vágy, hogy megmozgassam zsibbadó végtagjaimat, kimentem a kupolaterembe, ahol két nyalka katona őrizte vigyázzállásban a **Rákóczi Ferenc** fejét sohasem látott Szent Koronát. Hogy megérdemelte volna? Ezen ma is sokat tépelődnek.

Nem tudom, melyik európai országban tartják a demokrácia legfőbb intézményében az egyeduralom tagadhatatlan jelképét, de nálunk ez van. Volt. És lesz? Kissé perverz ötlet telepítette be oda. Igaz, már nem vagyunk köztársaság, de még nem lettünk király nélküli királyság. Ugyanis nincs tengerünk és ellentengernagyunk sem.

Londonban a **Towerben** láthatod a **Viktória királynő** fejét is megtisztelt hatalmas fejfedőket, több is van belőlük. A renitens franciák a forradalmuk után szétszóródott és eltulajdonított koronaékszereket csak nehezen tudták egybegyűjteni. Viharosan történelmük során volt egyéb gondjuk is. És természetesen múzeumban tartják őket.

Valamikor, a háború után, kontinensünkön majdnem annyi királyság volt, mint köztársaság, ám az arány fokozatosan romlott, s a megmaradt, országbíró koronás fők kisebbségbe kerültek. Amolyan operett-hősök lettek és szerényen vagy kevésbé szerényen viselik sorsukat. Van, aki kerékpáron jár a piacra. A brit szigeteken küldetésüknek, reklámhordozó- és tea melletti

olvasmányszerepüknek megfelelnek. A nap mint nap újságírók hada által előcibált családi szenzációk – ki milyen kalapot viselt, hogyan néztek egymásra, stb. színesítik a kispolgárok szürke napjait. Nimbuszuk ennek ellenére csökkenőben. Már nem vetekednek a Premier League világszerte több száz millió nézőnek sugárzott izgalmas eseményeivel.

Mellesleg az irodához legközelebbi mosdó is a kupolából nyílt. Így a sok viszontagságot megélt Szent István-i korona mellett napjában többször is elhaladtam. Néha futólépésben, ha a szükség arra készítetett...

Ha nagyobb sétára szottyant kedvem, megláthattam *Kisfaludy Strobl Zsigmond* patetikus, harcra buzdító, a munkás-paraszt egységet szimbolizáló Kossuth szobrát. A szobor üzenete világos volt. *Gábor Áron* rézagyukat öntő munkásai éppen úgy Kossuth apánk mellé álltak, mint a falu népe.

Amikor követve a külügyi mozgásokat át kellett vonulnom a *Febér Házba* (a gyengébbek kedvéért ez volt 1956 után a *Pártközpont*), az ottani irodába, a Duna part mentén lépdelve megláthattam első köztársasági elnökünk görnyedt alakját felette a sokatmondóan egymásra sohasem találó két boltívvel.

Előfordult, hogy a Parlament déli szárnyában honoló külügyi osztályon volt dolgom. Ilyenkor gyönyörködhettem a kispap *Kovács Béla* túlméretezett alapzatra emelt szobrában – ez már a rendszerváltás ajándéka volt. Ám akkor még ott ült *Attila* és nézte, „*hogy úszik el a dinnyehéj*”. A felszín a neogótikus és meglehetősen eklektikus épületben pedig csak fecsegett. S közben hallgatott –hallgat ma is a mély...

Elmúlt két évtized. A rendszerváltó pártok váltakozása egy időre megakadt. S az ifjú demokraták, karöltve a rendszerváltó pártok egy részével elérkezettnek látták az időt, hogy beteljesítsék Internacionálé sugallta küldetésüket: „*a múltat végképp eltörölni*”. Vagy ha ez nem is sikerül, legalább átírni. Ismét elkezdődött a szobrok csereberéje a „*régi szép békeidok*” szellemében és a történelmi hűség érdekében. Hogy melyik történelmi korhoz, melyik szép békeidőhöz és mennyiben lettek hűek, azt majd az utánuk jövő nemzedékek döntenek el. Egy szép napon azt vehettük észre, hogy a lelkesítő Kossuth-szobor helyén apátiába zuhant, búval bélelt, lehorgasztott fejű férfiak csapata jelent meg. Hová lett *Petőfi* forradalmi lelkesedése? Az aradi tizenhárom nagyszerű kitaratása csatatéren és más fontos beosztásban a szabadságharc leveréséig – és végül mártíromságuk? Ez maradt meg múltunkból tanulságként?

A történelmiséghez való ragaszkodás szellemében javasolnám, hogy a Szabadság téren építsék vissza az *Újépületet*, a *II. József* kezdeményezésére kialakított *Neugebäude*-t. Emléktáblát is helyezhetnének rá, mert vastag falánál végezték ki *Batthyány Lajos grófot*, az első független magyar kormány miniszterelnökét. A kiegyezés után felmerült hogy nyomdát, majd városi árvaházat költöztetnek az ormótlan épületkolosszusba, mígnem 1897-ben lebontották. Közben a szomszédokban nekiláttak az Országház építésének.

Utolérte átértékelő végzete első, arisztokrata születésű, földosztó köztársasági elnökünket, *Károlyi Mihályt* is. Miután évtizedek tudatos és kitartó munkájával sikerült a nyakába varrni a

trianoni országvesztés ódiumát, gyűlölet tárgyává lett. Hiába osztotta szét birtokát, választotta a száműzetést a **Rákosi-kor** elől. Botor, pacifistafejvel és jóindulattal nem akart több háborút látni. Az, hogy az első világégés után, amikor a frontról, a lövészárkok halálos világából százezrével menekültek haza a katonák, aligha lehetett volna sereget toborozni, hogy visszaszerezzük, amit elvettek, ma nem képezi megítélés tárgyát. Miként az sem, hogy a 20. század egyetlen igazságos honvédő háborúját a **Tanácsköztársaság** többnyire munkásokból toborzott katonái vívták, **Eperjesig** szorították vissza a cseh intervenciókat a frissen megalakult magyar köztársaság területéről. Hogy aztán egy **Ferenc József** szárnysegédjéből avanszált ellentengernagy román szuronyok szilárd védelmében bevonuljon a bűnös fővárosba. És majd negyedszázaddal később a magára hagyva a rá bízott nemzetet, a hatalom gyeplőjét a nyilas kalandorok kezébe hajtva elmeneküljön. Pancser módon végrehajtott kiugrási próbálkozása után. Most egy a hazai historiában nem túl jártas ifjú képviselőasszony nagy kegyelettel őrzi szobrát dolgozószobájában, az ország házában. Remélem, áldásos tevékenysége végeztével hazaviszi és felállítja otthon a kredencre.

Na de ki került Károlyi helyére? Az a dicső magyar államférfi, akit az utóbbi időben szívesen elfeledett **Ady Endre** az alábbi sorokkal értékelt:

*...szeressétek,
Ot is, a vad, geszti bolondot,
A gyujtogató, csóvás embert,
Úrnak, magyarnak egyként rongyot.*

Később egy hasonlóan nem túl kegyes megjegyzéssel illette:

„bujtó, új, kan Báthori Erzsébet”.

Tisza István történelmi alakját viták övezték és övezik. Próbálják mentegezni, mint a háború ellenzőjét, noha az ő kormánya üzent hadat s egy huszárezred tulajdonosa volt a világégés idején. Igyekeznek a nemzetiségek felé nyitó, a Magyar Királyság, egyébként nemzetközi jogi értelemben nem létező – mert az Osztrák–Magyar Monarchiában, mint szuverén államalakulatban felolvadt – integritását megóvni akaró politikusként bemutatni. Ezen a téren sem szerzett túl sok babért. 1918 szeptemberében IV. Károly király megbízásából 13 nap alatt mintegy háromezer kilométeres délszláv körutat tett, ám nem tudta meggyőzni az együttéléstől végképp elfordult nemzetiségeket, hogy maradjanak a Magyar Királyság kebelében. Nem rajta múlt, elődei évszázadokon át minden elkövettek, hogy magukra haragítsák a soknemzetiségű birodalomban élő népeket, az úgynevezett kisebbséget. Akik végül kisebbségből többséggé nőttek ki magukat. Merénylők golyója tett pontot Tisza életének végére, mintegy őt vádolva a háború több millió áldozatáért. Utolsó kilehelt mondata gyenge és gyatra magyarázat volt: „Ennek így kellett történnie”. A 2014-ben újra felállított szoborról nincs mit mondani, nem a magyar szobrászművészet csúcsa.

A Dunánál töprengő **József Attilát** egy tragikus sorsú magyar arisztokrata lovas szobra

váltotta fel. **Andrássy Gyula** részt vett az 1848–1849-es szabadságharcban, s emigrálnia kellett. Távollétében halálra ítélték. Felségárulásért, amit egy nem létező király ellen követett el, hiszen I. Ferenc Józsefet a felkelt nemzet nem ismerte el királyának. Nem tudták végrehajtani az ítéletet, egy nevét viselő bábut akasztottak fel helyette. A korabeli delnők sóhajtozva „**szép akasztottnak**” tituláltak. Vitathatatlanul vonzó küllemét párizsi tartózkodása során tovább kamatoztatta a hölgyek körében.

”...**csúcsa volt a magyar úri nobilitásnak és a magyar szellemnek... a magyar úr finomsága, charme-ja és szeretetreméltósága desztilált alakban**” – írta róla **Mikszáth Kálmán**.

„Magyarosch” arisztokrata ruhába öltöztetett lovas szobra műlovarokat megszegényítő kecsességével és férfiúi bájával igéz meg. Sajnos nem fejezi ki azt a komoly munkát, amint a kiegyezés utáni első miniszterelnökként a modern Magyarország kiépítésében véghez vitt. S a szobor korszakos külügyi munkássága helyett inkább lovagló tudományára és szépfiúi gavallérságára utal. Fényképi hitelességgel idézi meg férfias alakját. A kevésbé képzett utókor sajnos a szobor alapján nem tudja megítélni, ki is valójában a nyalka lovas.

A rendszerváltó politikai pártok majd három évtizeden át egyfajta vallásos áhítattal tologatták ide-oda a köztéri szobrokat, neveztek át az utcákat. 1989-ben még követendő hagyományként hivatkoztak a tragikus sorsú **Nagy Imrére**. Egy hídon merengő, félúton rekedt alakját nemrég száműzték a térről, annak az épületnek a közeléből, ahonnan a jugoszláv követségre menekült, hogy végül a Snagovi-tó partján töltsen őrizetben a kivégzésig rá hagyott másfél évet. Lehet, ha lovagol és több benne a férfiúi báj, most ő ülne meg egy paripát a Parlament előtt. Ott, ahol a **Trianon Emlékmű, a Nemzeti összetartozás emlékműve** tátogatja nosztalgikusan száját. Régi dicsőségünk idézi és finoman arra emlékeztet, hogy középhatalomnak álmodjuk magunkat.

Nem tudom, mit szólna most a hazát pénzügyileg rendbe tevő **Széll Kálmán**, ha meglátná a róla elnevezett-visszanevezett téren az elmúlt évek köztéri giccsparádéjának csúcsát, az aranyba bújtatott csodaszarvast. Talán **Kézai Simon** is meggondolná, követtesse-e **Hunorral és Magorral** az agancsos aranyállatot s így vezesse új hazájukba az ősmagyarokat. Feltehetően a **Képes Krónika** képzett és művészi tehetséggel megáldott designere sem vette volna be művébe a vásárian csillogó-villogó nemzetközi vándormotívum totemállatot. Az érzékeny lelkű **Arany János** minden bizonnyal elborzadna, ha szembe találná magát vele. S letenné a tollat, nem vetné papírra a gyönyörű legendát.

Szobrot állítani nemes gesztusnak tűnik, de nem árt, ha előtte meggondoljuk, kit, hová és miért telepítsünk? És az sem árt, ha történelemátíró szenvedélyünk némi művészeti hozzáértéssel is párosul...

Bakó Endre: Madách Imre halhatatlansága

Madách Imre is 1823. januárjában született, mint Petőfi Sándor, illő tehát, ha kissé megkésve, de megemlékezzünk róla is. Petőfi Sándorról minden magyar ember tud valamit, Madách azonban kevesek tudatában él, mert az általános iskolában érthető módon nem tanítják. Pedig egyes vélekedések szerint ő a legnagyobb magyar író, mert egyedül az ő műve, *Az ember tragédiája* jutott be a világirodalom vérkeringésébe. Ez valóban így van: minden európai nyelvre lefordították, s különösen német nyelvterületen örvendett sikernek, elsősorban színházi előadásai révén. Az író maga drámai költeménynek nevezi alkotását, s ez elvezet ahhoz a kérdéshez, ami ma sem került le napirendről: könyvdráma-e a Tragédia, azaz csak olvasni való, vagy színpadra teremt? Ez olyan kérdés persze, amit nem lehet eldönteni. Az ezer körül járó hazai színpadi előadás azt bizonyítja, hogy – bár nem kis erőpróba árán – de avatott rendező és társulat alkalmas arra, hogy gondolatot és látványt szervesen összekapcsolva, maradandó élményt nyújtó előadást hozzon létre. A Tragédiát elsőnek Paulay Ede vitte színre 1883-ban, a Nemzeti Színházban.

Ki volt Madách Imre?

Minden ember élete egyedi, de vannak különös esetek. Ilyen Madách Imre élete és alkotó személyisége. Régi vagyonos, nemesi családban született Alsósztrégován, Nógrád vármegyében. Beteges fiúcska lévén, otthon nevelkedett, de 1837-ben Pestre ment bölcsészetre, majd jogot tanulni. Megyei aljegyző lett, s részt vett a liberális reformmozgalom politikai küzdelmeiben, a szabadságharcot támogatta, a bukás után Kossuth titkárát rejtegette. Ez 1852-ben derült ki feljelentés révén, egy éves fogsággal sújtották. Ezalatt Fráter Erzsébettel kötött házassága válással végződött, mert az asszony, kissé borongós hangulatú férjétől eltérően, életvidám természetű volt, s férje fogsága alatt is elment bálozni. Ismeretes, hogy a bihari alispán lánya végül elhagyatottan halt meg Nagyváradon, szomorú sorsáról Mohácsi Jenő regényt írt. (*Lidércke*) Ezt azért említem, mert Madách csalódása, a női nemről alkotott felfogása meghatározó motívum a Tragédiában, amelynek legközvetlenebb ábrázolása a nyolcadik, prágai színben olvasható. (Kepler hűtlen felesége) Tévedés azonban azt hinni, hogy az író megrögzött nőgyűlölő volt. Igaz, Éva Ádám kérése ellenére szakít gyümölcsöt a tiltott fáról, s bele viszi a párját is a „bűnbe”, de a kiábrándult, az öngyilkosságot latolgató férjét végül ő tántorítja el szándékától.

Madách a művet 1859 februárjában kezdte írni és 1860 márciusában fejezte be. A kissé enyhülő diktatúrában újra politizálni kezdett, mint megyei képviselő részt vett az 1860/61-es országgyűlésen, magával vitte drámai költeményét, s eljuttatta Arany Jánoshoz. Arany az első sorok elolvasása után kedvetlenül letette, azt gondolván, hogy a *Faust* gyenge utánzatát tartja kezében. (Az bizonyos, hogy a *Faust* hatott a műre, de önállóságát nem érintette.) Csak hónapok múlva vette újra elő, s akkor rádöbbsent, hogy értékes kéziratot olvas. „Az ember tragédiája úgy koncepcióban, mint kompozícióban igen jeles mű. Csak itt-ott a verselésben meg a nyelvben

találok némi nehézkességet, különösen a lírai részek nem eléggé zengők” – írta Madáchnak. Ez valóban hiánya a drámai költeménynek, a javítások után is maradtak szabálytalan időmértékes sorok, szócsonkítások, régies szóformák. Ennek oka talán, hogy az író gyorsan dolgozott művén. A javításokat elfogadta, s alkotását Arany rövidesen bemutatta a Kisfaludy Társaságban, a mű 1862-ben két kiadáson is megjelent. Szerzőjét a Magyar Tudományos Akadémia tagjai sorába választották, tehát megélte a Tragédia kedvező fogadtatását, sikerét, de nem sokáig élvezhette írói reputációját, mert 1864-ben, 41 éves korában meghalt.

A Tragédia koncepciója

Madách fiatal korától fogva írt verseket, később drámákat, ezeknek részértékeit az irodalomtörténet-írás elismeri, de a tudósok csak egyetlen művét sorolják irodalmunk remekei közé. A 15 színt felvonultató Tragédia tartalmi ismertetését mellőznünk kell, az maga kimerítené ennek az írásnak kereteit. Kövessük inkább Arany olvasatát, próbájuk értelmezni a mű üzenetét.

Azért használom a **próbáljuk** kifejezést, mert rengeteg értelmezés van forgalomban, amire a mű sokoldalú, s nem mindig egyértelmű, sőt itt-ott ellentmondásos mozzanata rá is szolgál. A legélesebb eltérés az értelmezésben a különböző világnézeti alapállásból fakad. Az egyik végletet az egyház képviselte, mondván, az álomjelenetek nem lényegesek, a fő az, hogy az író bemutatja Ádám elszakadását Istentől, majd törvényszerű visszatérését, s az Úr bocsánatát. Nem tetszett viszont Évának az a megjegyzése: „Mégis kegyetlen a mi alkotónk”, illetve kérdése, ami úgy szól: az Úr „...mért állított mély örvény fölé, (...) Ha meg a bűn szintén tervében áll”... –

A radikális világi magyarázat meg éppenséggel a vallásos keretet véli másodrendűnek, pedig az egyik a másik nélkül értelmét veszti. Abban megegyeznek az értelmezők, hogy a Tragédia fő kérdése: mi az emberi élet értelme és végcélja? Fejlődik-e az emberiség, jobba lesz-e az ember? Ezt a költő a 15 színből álló műalkotás első három, úgynevezett mennyei és édenkerti színeiben veti fel, s a következő, történelmi színekben, az álomjeletekben (4-10) adja meg a lesújtó választ, majd az utolsó színben, ami újra az édenkertben és a mennyben játszódik, Ádám előbb kétségei miatt halni akar, de Éva bejelentése (Anyának érzem, óh Ádám magam) és az Úr kegyelme visszatéríti istenhez. Az Úr ugyan nem ad választ kétségeire, kérdéseire, sőt azt tanácsolja, hagyjon fel a lét titkainak búvárlásával: „Ne kérdd / Tovább a titkot, mit jótékonyan / Takart el istenkéz vágyó szemedtől”, de biztatja: ”Mondottam ember: küzdj és bízva bízzál.” Barta János professzor az író meghátrálását a végső konzekvenciák levonásától kompromisszumos megoldásnak tartotta, mert Ádám lemond önállóságáról, elfojtja tudásvágyát. Ez nincs hitelesen motiválva. Lukács György, az 1955-ös budapesti bemutató alkalmával intézett támadást a Tragédia ellen, ”ész feletti happy end”-et emlegetett, mert végül nem kapunk választ a dráma által feltett kérdésekre.

A Tragédiának már kezdettől fogva voltak bírálói. Egyesek a szerkezetét lazának, a történelmi színek összefüggését hiányosnak tartották, a konfliktusokat esetlegesnek. A kortárs Erdélyi János az „ördög komédiájának” minősítette, amely „keserű tréfaűzés az eszmékkal.” A legfőbb kifogás úgy szólt – mivel Ádám mindig csalódik –, hogy Madách pesszimizmán látja nemcsak a múltat, a jövőt is. Műve azt sugallja, hogy a szabadság, egyenlőség, testvérség megvalósíthatatlan, üres jelszavak. Nem hisz a fejlődésben, a haladásban, az ember erkölcsi jobbulásában, vagyis nihilista.

Erdélyi főképp a falanszter jelenetet nehézményezte, amit azután a szocialisták haladásellenes, reakciós felfogásnak minősítettek. De ha a történelmi fejleményekre gondolunk, például az úgynevezett létező szocializmusra, igazat kell adnunk Madáchnak, amikor torzképet festett a kollektív társadalomról, amely az egyéniséget háttérbe szorítja, s dogmákra támaszkodva rendezkedik be. Ehhez kapcsolódik az író népszemlélete. Madách megveti a zsarnokságot, Ádám mint fáraó rádöbben az élet nagy igazságtalanságára: „Milliók egy miatt.” Másutt védi a népet: „Egyéva népet én meg nem átkozom, / Az nem hibás, / Annak természete, / Hogy a nyomor szolgává bélyegezze.” Ugyanakkor határozottan elutasítja a népuralmat, amely ugyancsak zsarnoki eszközöket vet be hatalma érdekében. Ha akár a közelmúltra, akár a mára gondolunk, sajnos, igazat kell neki adnunk: a világot a tulajdon és az erőszak irányítja.

Arany János azzal védte a darab eszmeiségét, hogy az emberiség történelmét ábrázoló sötét jelenetek nem valóságosak, nem az író véleményét tükrözik, hanem Lucifer gonosz szándékát, hiszen ő bocsájtotta Ádám szemére az álmot, s delejes hatalma volt felette. Ez a magyarázat feloldja a költemény nagy ellentmondását, a befejezés váratlan optimizmusát, hiszen az emberpár újra az édenben találja magát, a rettentő képek helyett idilli környezetben. Ádám eltolja magától Lucifert, ezért az Úr ismét kegyeibe fogadja. 1936-ban egy könyv Lucifer tragédiája címen próbálta igazolni ezt a nézőpontot.

Nem alakult ki egységes felfogás a dráma fő alakjairól sem, leginkább Luciferé vitatott. Nem lehet ugyanis egyértelműen a rontás, a gonosz képviselőjének bélyegezni, hiszen Ádámot a hittel szemben a tudás megszerzésére ösztönzi, (Nagy kényelem a megnyugvás hitünkben; Nemes, de terhes önlábunkon állni), vagyis az embert küzdésre biztatja, amire később az Úr is. Van olyan vélemény, hogy „Lucifer a szinte tragikus magasságba emelt hősi alak. Az Úrral való vitájában az írói rokonszenv félreérthetetlenül az ő oldalán van a kicsinyes, hiú Úrral szemben”. (Mohácsy Károly). Helyesebb talán úgy fogalmazni, hogy vannak jelenetek, amikor a szerző neki ad igazat.

A Tragédia egy sor más kérdést is felvet, például mi a tudomány szerepe az emberiség életében, jót vagy rosszat hoz neki, amit már Vörösmarty is érintett, (*Gondolatok a könyvtárban*), szabad akarattal rendelkezik-e az ember, vagy minden megvan írva a sors könyvében stb.

A tragédia utóélete

A Tragédiát Arany János mentette meg az utókornak, fizikai és szellemi értelemben egyaránt. Mintegy ezer sort javított rajta. Érdekes, hogy ezt nem mindenki helyeselte, Gulyás Pál például, aki elmélyülten foglalkozott vele, több helyen visszaállította volna az eredeti szöveget, szerinte az Arany János-i pedantéria „nem állott összhangban a mű világtávlatával”. A formaművész Babits Mihálynak a nehézkes verssorok „ma frissek, mintha tegnap keltek volna.” A Diákkönyvtár 1977-es kiadása néhány ilyen szövegrészt visszaállított.

Méltán nevezte Sötér István a darabot a kérdéses tárházának, amelyek jó része mára sem avult el, és ma sincs rájuk egyértelmű felelet. Egy bölcséleti mű értékét nem az dönti el, hogy optimista vagy pesszimista, ezt már Arany is leszögezte, hanem a történelmi és a filozófiai empátiája. Nem véletlen, hogy bölcs axiómáinak egész sora vált szólásmondássá: „Az ebnek is eb

legfőbb ideálja; A tett halála az okoskodás; Nem a kakas szavára kezd virradni, de a kakas kiált, merthogy virrad; Sok az eszkimó, kevés a fóka; Bakó, ügyes légy, óriást vesztesz el; Szerelmed amilyen mulattató kettesben, oly ízetlen harmadiknak; Csak az vég, csak azt tudnám feledni stb.,

A drámai költemény hamarosan beépült a magyar szellem kincstárába, drámairodalmunk büszkesége lett. Hírét növelték Zichy Mihály, Buday György és mások illusztrációi, nagy színészek korszakos alakításai. Az első Ádám Nagy Imre, az első Lucifer Gyenes László, az első Éva Jászai Mari volt.

Délibáb

Kaiser László: Depresszió

Semmibe fut az összes gondolat
nincs más csak a tettől az iszonyat

Nem volt és nem lesz soha otthonod
a békés álmot ébren álmodod

Senki sincs veled a világ ellened
önmagad lett a végső fegyvered

Tudásod ha volt örökre elveszett
asszony nem vált meg csupán a végzeted

Állat sem vagy az evést sem élvezed
a végső pusztulás helyét keresed

Nincs remény és mindig így marad
az Isten nélküli égbolt alatt

Kaiser László: Végső haza

*„Nincs más haza, csak az anyanyelv”
(Márai Sándor)*

Végső haza a testmeleg,
beszélgető ujjak, kezek,
nézések: furcsák, fényesek,
szemedtől szívem megremeg.

És miénk a néma nyugalom,
időtlen minden, s nem hagyom:
bárki rombol otthont, hazát,
nem lehet neki irgalom.

József Attila: A Dunánál

1

A rakodópart alsó kövén ültem,
néztem, hogy úszik el a dinnyehéj.
Alig hallottam, sorsomba merülten,
hogy fecseg a felszín, hallgat a mély.
Mintha szívemből folyt volna tova,
zavaros, bölcs és nagy volt a Duna.

Mint az izmok, ha dolgozik az ember,
reszel, kalapál, vályogot vet, ás,
úgy pattant, úgy feszült, úgy ernyedett el
minden hullám és minden mozdulás.
S mint édesanyám, ringatott, mesélt
s mosta a város minden szennyését.

És elkezdett az eső cseperészni,
de mintha mindegy volna, el is állt.
És mégis, mint aki barlangból nézi

a hosszú esőt – néztem a határt:
egykedvű, örök eső módra hullt,
szintelenül, mi tarka volt, a mult.

A Duna csak folyt. És mint a termékeny,
másra gondoló anyának ölen
a kisgyermek, úgy játszadoztak szépen
és nevetgéltek a habok felém.
Az idő árján úgy remegtek ők,
mint sírköves, dülöngő temetők.

2

Én úgy vagyok, hogy már százezer éve
nézem, amit meglátok hirtelen.
Egy pillanat s kész az idő egésze,
mit százezer ős szemlélget velem.

Látom, mit ők nem láttak, mert kapáltak,
öltek, öleltek, tették, ami kell.
S ők látják azt, az anyagba leszálltak,
mit én nem látok, ha vallani kell.

Tudunk egymásról, mint öröm és bánat.
Enyém a mult és övék a jelen.
Verset írunk – ők fogják ceruzámat
s én érzem őket és emlékezem.

3

Anyám kún volt, az apám félig székely,
félig román, vagy tán egészen az.
Anyám szájából édes volt az étel,
apám szájából szép volt az igaz.
Mikor mozdulok, ők ölelik egymást.
Elszomorodom néha emiatt –
ez az elmúlás. Ebből vagyok. „Meglásd,
ha majd nem leszünk!...” – megszólítanak.

Megszólítanak, mert ők én vagyok már;
gyenge létemre így vagyok erős,
ki emlékszem, hogy több vagyok a soknál,
mert az őssejtig vagyok minden ős –

az Ős vagyok, mely sokasodni foszlik:
apám- s anyámmá válok boldogon,
s apám, anyám maga is ketté oszlik
s én lelkes Eggyé így szaporodom!

A világ vagyok – minden, ami volt, van:
a sok nemzedék, mely egymásra tör.
A honfoglalók győznek velem holtan
s a meghódoltak kínja meggyötör.
Árpád és Zalán, Werbőczi és Dózsa -
török, tatár, tót, román kavarog
e szívben, mely e multnak már adósa
szelíd jövővel – mai magyarok!

...Én dolgozik akarok. Elegendő
harc, hogy a multat be kell vallani.
A Dunának, mely mult, jelen s jövő, jöendő,
egymást ölelik lágy hullámai.
A harcot, amelyet őseink vívtak,
békévé oldja az emlékezés
s rendezni végre közös dolgainkat,
ez a mi munkánk; és nem is kevés.

Ady Endre: Magyar jakobinus dala

Ujjunk begyéből vér serken ki,
Mikor téged tapogatunk,
Te álmos, szegény Magyarország,
Vajon vagy-e és mink vagyunk?

Vajon lehet-e jobbra várni?
Szemünk és lelkünk fáj bele,
Vajon fölédred valahára
A szolga-népek Bábele?

Ezer zsibbadt vágyból mért nem lesz
Végül egy erős akarat?

Hiszen magyar, oláh, szláv bánat
Mindigre egy bánat marad.

Hiszen gyalázatunk, keservünk
Már ezer év óta rokon.
Mért nem találkozunk süvöltve
Az eszme-barrikádokon?

Dunának, Oltnak egy a hangja,
Morajos, halk, halotti hang.
Árpád hazájában jaj annak,
Aki nem úr és nem bitang.

Mikor fogunk már összefogni?
Mikor mondunk már egy nagyot,
Mi, elnyomottak, összetörtek,
Magyarok és nem-magyarok?

Meddig lesz még úr a betyárság
És pulya had mi, milliók?
Magyarország népe meddig lesz
Kalitkás seregély-fiók?

Bús koldusok Magyarországá,
Ma se hitünk, se kenyérünk.
Holnap már minden a mienk lesz,
Hogyha akarunk, ha merünk.

Madách Imre: Az ember tragédiája

TIZENKETTEDIK SZÍN

(U alakra épült nagyszerű falanszter udvara. A két szárny földszintje nyílt oszlopos csarnokot képez. A jobb oldali csarnokban mozgásban levő kerekes gépek között munkások foglalkoznak. A bal oldaliban a legkülönfélébb természettudományi tárgyak, mechanikai eszközök, csillagászati, kémiai műszerek s egyéb különösségek múzeumában egy tudós

működik. Mindnyájan a falanszterhez tartozók – egyenlően vannak öltözve. Ádám és Lucifer az udvar közepén felbukkannak a földből. Nappal.)

ÁDÁM

Mi ország ez, mi nép, melyhez jövünk?

LUCIFER

E régi eszmék többé nincsenek.

Nem kisszerű volt-é a *hon* fogalma?

Előítélet szülte egykor azt,

Szűkkeblűség, versenygés védte meg.

Most már egész föld a széles haza,

Közcél felé társ már most minden ember,

S a csendesen folyó szép rend fölött

Tisztelve áll órúl a tudomány.

ÁDÁM

Beteljesült hát lelkem ideálja,

Ez mind derék, ezt így kívántam én is.

Egyet bánok csak: a haza fogalmát,

Megállott volna az tán, úgy hiszem,

Ez új rend közt is. Az emberkebel

Korlátot kíván, fél a végtelentől,

Belterjében veszt, hogyha szétterül;

Ragaszkodik a múlthoz és jövőhöz;

Félek, nem lelkesül a nagyvilágért,

Mint a szülők sírjáért lelkesült.

Ki a családért vérét ontaná,

Barátjaért legfeljebb könnye van. –

LUCIFER

Eszményedet, mint látom, elveted,

Előbb még, mintsem testesülhetett.

ÁDÁM

Korántse hidd, de kandivá levék:

Mi eszme az, mely a széles világot

Egyé olvasztja, melly a lelkesülést,

Az emberszív e szent, örök tüzét,

Mit eddig száz hitványsággal szitott,

S ábrándos harcra zsákmányolt ki csak,

Nemesb célhoz vezérelendi végre. –

De mondd, hol állunk mégis, mily hely ez?

Aztán vezess, hogy lelkem kéjelegjen
A boldogságban, melyet annyi harcra
Jól érdemelt díjul kapott az ember.

LUCIFER

Sok más hasonló közt ez egy falanszter,
Tanyája az új eszmék emberének. –

ÁDÁM

Jerünk tehát.

LUCIFER

Megállj, ne oly sietve.
Előbb levetjük ezt a régi bőrt.
Ha mint Ádám s Lucifer érkezünk,
Nem hinne bennünk e tudós világ,
S megsemmisülnénk, vagy lombikba zárna.

ÁDÁM

Mily oktalan beszéd ez már megint.

LUCIFER

Már az nincs másképp a szellemvilágban.

ÁDÁM

Tégy hát, amint akarsz, de szaporán.

(Lucifer mindkettőjüket átalakítja a falanszterbeliekhez hasonlóvá.)

LUCIFER

Im, vedd e gúnyát. El hajfürteiddel –
Készen vagyunk. –

ÁDÁM

Szóljunk be e tudóshoz.

LUCIFER

Üdvöz légy, tudós!

TUDÓS

Meg ne háboríts
Nagy művemben, nem érek rá fecsegni.

LUCIFER

Nagyon sajnálom. Mink az ezredik

Falanszterből vagyunk tudósjelöltek,
S ily messze útra nagy hired hozott.

TUDÓS

Dicséretes buzgóság, mondhatom.
De hisz művem most félben is maradhat,
Csak a meleg ne fogyjon lombikomban,
S akaratomnak enged az anyag. –

LUCIFER

Ah, nem csalódtam, megmaradt tehát
Még benned is, ki a természetet,
Embert leszűrted, mint végső salak,
A nagy hiúság. –

TUDÓS

Most mulathatunk már. –
De mely szakmába tartoztok sajátlag?

ÁDÁM

Mi a tudvágyat szakhoz nem kötők,
Átpillantását vágyjuk az egésznek. –

TUDÓS

Ez helytelen. Kicsinyben rejlik a nagy,
Olyan sok a tárgy, s létünk oly rövid.

ÁDÁM

Igaz. – Tudom jól, hogy kell olyan is,
Ki homokot hord, vagy követ farag:
Nélküle nem emelkedik terem.
De ez csak a homályban tévelyeg,
S fogalma sincs arról, miben segít. –
Csak az építész látja az egészet,
S bár megfaragni nem tud egy követ,
A művet ő teremti, mint egy isten. –
Ily építész nagy a tudásban is.

LUCIFER

S azért jövénk tehozzád, óh, nagy ember.

TUDÓS

Azt jól tevétek, méltányolni tudlak.
A tudománynak gazdag ágai
Egy organizmus sok külön vonása,

Együtt igéző csak.

LUCIFER

Szép hölgy gyanánt.

TUDÓS

De mindamellet a vegytan csupán –

LUCIFER

Az a közép, hol élete lakik. –

TUDÓS

Találtad.

LUCIFER

Ezt mondá a matézisről
Előttem már egy matematikus.

TUDÓS

Hiúságból mindenki önmagát
Tekinti látkörében a középnek. –

LUCIFER

Te jól választád kedvenc tárgyadul
A kémiát.

TUDÓS

Abban nyugodt vagyok. –
De hát nézzük meg a muzeumot.
Páratlan az egész mai világon,
Az ősvilág kihalt állatai
Valódi példányokban állnak itt,
Mind jól kitömve. – Ezrenként lakoztak
Apáink közt, míg barbárok valának,
Megosztva velök a világ uralmát. –
Maradt felőlök sok csudás mese,
Például erről, hogy gőzmozdonyul volt.

ÁDÁM

Ez *ló*, de korcsult fajta, mondhatom,
Más állat volt ám hajdan Al-borak.

TUDÓS

Erről meg azt regélik, hogy barátul

Tartá az ember, ingyen, munka nélkül,
S fel bírta fogni, hű elismeréssel
Lesvén, az ember gondolatjait.
Mi több, mondják, hogy elsajátítá
Bűnét is, a tulajdonnak fogalmát,
S mint ór, od'adta érte életét. –
Ezt úgy beszélem csak, mint írva van,
Nem mintha hinném mind feltétlenül.
Sok örültség volt a múltban, sok ábránd,
Melyből ránk szintén e mese maradt.

ÁDÁM

Ez a *kutya*. - Mind áll, mit róla mondasz. –

LUCIFER

Vigyázz, Ádám, elárulod magad. –

TUDÓS

Ez a szegénynek rabszolgája volt.

ÁDÁM

Mint a szegény meg *ökre* gazdagoknak.

TUDÓS

Ez a puszták királya.

ÁDÁM

Az *oroszlány* –

Im, itt a tigris, itt a fürge őz,
Mi állat él tehát még a világon?

TUDÓS

Minő kérdés, hát nálatok nem így van?
Él, ami hasznos, és mit ekkorig
A tudomány pótolni nem tudott:
A disznó és a birka, de korántse
Olyan hiányosan már, mint minőnek
A kontár természet megalkotá:

Az élő zsír, *ez* hús- s gyapjútömeg,
Mely, mint a lombik, céljainkra szolgál.
De úgy látom, hogy ezt mind ösmered,
Lássunk tehát mást. Ím, ásványaink.
Nézzétek, millyen roppant széndarab:

Egész hegyek valának illy anyagból,
 Az emberek már készen szedheték
 Mit most a légből szűr a tudomány
 Nagy fáradsággal. Ezt az ércet itt
 Vasnak nevezték, s míg el nem fogyott,
 Az alumínért nem kellett kutatni. –
 Ez a darabka az arany, nagyon
 Nevezetes s nagyon haszontalan.
 Mert még midőn az ember, vakhitében,
 Imádott felsőbb lényeket magánál,
 Felülállókát még a sorson is:
 Ilyennek hitte az aranyat is,
 Oltárain jólétet és jogot,
 Mindent, mi szent volt, áldozott, hogy egy
 Büvös darabját bírja megszerezni,
 Melyért cserébe mindent kaphatott –
 Csodálatos tény, még kenyeret is.

ÁDÁM

Mást, mást mutass, ezt is mind ösmerem.

TUDÓS

Valóban nagy tudós vagy, idegen.
 Lássuk tehát az ős növényzetet.
 Im, itt van az utolsó rózsa, mely
 Nyílt a világon. Hasztalan virág,
 Más százezer testvérrel foglalá el
 A legbujább tért a lengő kalásztól;
 Nagy gyermekek kedves játékszere.
 Sajátságos jelenség az valóban,
 Mint kaptak egykor ily játékokon,
 Virágot terme még a szellem is:
 A költészet s hit ábrándképeit,
 S csalóka álmok karján ringatózva
 Eltékozolta a legjobb erőt,
 Hogy életcélja parlagon maradt.
 Itt őrizünk még ritkaság gyanánt
 Két ily művet. Az első költemény;
 Íróját akkor, még midőn bünös
 Önhittel az egyén érvényt kívánt,
 Homérnak hívták. Ábrándos világot
 Rajzol le abban, Hádésznek nevezvén.
 Rég megcáfoltuk már minden sorát.
 A másik Tacitus Agricolája,
 Nevetséges s mégis sajnálatos

Fogalmak képe a barbár világból.

ÁDÁM

Hát fennmaradt még e néhány levél
A nagy napokból, mint végrendelet,
S nem bírja mégis lángra gyújtani
A korcs utódot, tette ingerelvén,
Mely mesterkéltséget ledönti?

TUDÓS

Helyes megjegyzés, átláttuk mi ezt,
A mérge, mellyet rejt, nagyon veszélyes,
Azért nem is szabad olvasni másnak,
Csak aki hatvan évet meghaladt,
S a tudománynak szentelé magát.

ÁDÁM

De hát a dajka tündér daljai,
Ezek nem oltak-é a gyöngye szívbe
Sejtelmeket?

TUDÓS

Igen bizon, s azért
Dajkáink a magasb egyenletekről,
A mértanról beszélnek gyermekinknek. –

ÁDÁM (*félre*)

Ah, gyilkosok, nem félték-é egész
S legszebb korától a szűt megrabolni!

TUDÓS

Menjünk tovább. – Im, itt e műszerek,
Műtárgyak mily csodás alakzatúak,
Ez álgyu; rajta rejtélyes fölírás:
Ultima ratio regum. – Hogyan
Használtatott, ki tudja? – Im, e kard,
Kizárólag csak embergyilkoló szer –
És nem volt bűnös, aki ezzel ölt.
E kép szabad kézzel készült egészen,
Fél emberéltet vett talán igénybe,
És tárgya, nézd, csak hóbertos mese.
Ma a nap végzi e munkát helyettünk,
S míg az csalárdul idealizált,
Ez mély hűséggel szolgál céljainknak.

ÁDÁM

(félre) De a művészet, a szellem maradt el –

TUDÓS

E százszerű tárgy, milyen cifra mind,
Mi gyermekes. A serlegen virág,
A széktámlán ábrándos arabeszk,
Emberkezek pazarlott műve mind.
S üdítőbb-é a víz azon pohárból,
Kényelmesb-é e széken az ülés?
Most gépeink teszik mindezt helyettünk,
Legcélszerűbb, legegyszerűbb alakban,
És a tökélyről az kezeskedik,
Hogy a munkás, ki ma csavart csinál,
Végső napjáig amellet marad.

ÁDÁM

Azért nincs élet, nincs egyéniség,
Mely mesterén túl járna, semmi műben. –
Hol leljen tért erő és gondolat,
Bebizonyítani égi származását?
Ha küzdni vágyik és körültekint
Ezen szabályos, e rendes világban,
Még a veszély gyönyörét sem leli,
Nem lel csak egy vérengező vadat se.
Csalódtam hát a tudományban is:
Unalmas gyermekiskolát lelek
A boldogság helyén, mit tőle vártam.

TUDÓS

Nincs-é behozva a testvériség?
Hol szenved ember anyagi hiányt?
Valóban, illy eszmék megérdemelnék
A megfenyítést.

ÁDÁM

Mondd, mi hát az eszme,
Mely egy ily népbe egységet lehel,
Mely, mint közös cél, lelkesíteni tud?

TUDÓS

Ez eszme nálunk a megélhetés.
Midőn az ember földén megjelent,

Jól béruházott éléskamra volt az:
 Csak a kezét kellett kinyújtani,
 Hogy készen szedje mindazt, ami kell.
 Költött tehát meggondolatlanul,
 Mint a sajtféreg, s édes mámorában
 Ráért regényes hipotézisekben
 Keresni ingert és költészetet.
 De már nekünk, a legvégső falatnál,
 Fukarkodnunk kell, általlátva rég,
 Hogy elfogy a sajt, és éhen veszünk.
 Négy ezredév után a nap kihűl,
 Növényeket nem szül többé a föld;
 Ez a négy ezredév hát a mienk,
 Hogy a napot pótolni megtanuljuk.
 Elég idő tudásunknak, hiszem.
 Fűtőszerűl a víz ajánlkozik,
 Ez oxidált legtűztartóbb anyag.
 Az organizmus titkai közel-
 Állnak ma is már a fölleplezéshez. –
 Éppen jó, hogy beszédünk erre vitt,
 Majdnem feledtem volna lombikom,
 Mert én is épp e tárgyban dolgozom.

LUCIFER

Nagyon vénül az ember, hogyha már
 Lombikhoz tér, midőn organizál. –
 De hogyha sikerülne is műved,
 Mi szörny lesz az, mi szótlán gondolat,
 Szerelmi érzés, melynek tárgya nincs,
 Lény, mellyet a természet eltagad,
 Melyhez nincs ellentét, nincsen rokon,
 Ha nem korlátozandja az egyén.
 S honnan veendi ennek jellegét,
 Elzárva külhatástól, szenvedéstől,
 Egy szűk üvegben kelve öntudatra?

TUDÓS

Nézd, nézd, hogyan forr, nézd, miként ragyog,
 Itt-ott tűnékeny alakok mozognak,
 Ezen meleg, e jól elzárt üvegben,
 A vegyrokonság és ellenhatás
 Mind összevág, és kényszerülve lesz
 Engedni az anyag kívánatomnak.

LUCIFER

Bámullak, tudós! még csak azt nem értem,
Tudnád-e tenni, hogy, mi most rokon,
Ne vonja egymást, és ne lökje el
Az ellentét.

TUDÓS

Minő badar beszéd;
Örök törvénye ez az anyagoknak.

LUCIFER

Ah, értem, mondd csak el, min alapul?

TUDÓS

Min alapul? törvény, mert úgy vagyon,
Mutatja nekünk a tapasztalás.

LUCIFER

A természet fűtője vagy tehát csak,
A többit ő magában végezi. –

TUDÓS

De én szabom korlátit az üveggel,
S kivonszolom a rejtélyes homályból.

LUCIFER

Nem látok eddig még életjelet.

TUDÓS

El nem maradhat. Én, ki úgy kilestem
Az organizmus minden titkait,
Ki százszor boncolám az életet –

ÁDÁM

Hullát fogál fel csak mindannyiszor.
A tudomány sántán követi csak
A meglevő ifjú tapasztalást,
S miként bérenc költője a királynak,
Kész kommentálni a nagy tetteket,
De megjósolni hívatása nincs. –

TUDÓS

Mit gúnyolódtok, nem látjátok-é,
Egy szikra kell csak, és életre jó? –

ÁDÁM

De azt a szikrát, azt honnan veszed?

TUDÓS

Csak egy lépés az, ami hátra van.

ÁDÁM

De ezt az egy lépést ki nem tevél:

Az nem tett semmit, nem tud semmit is.

A többi mind künn volt az udvaron,

A legszentebbe épp ez egy vezetne. –

Óh, lesz-e, aki egykor megteszi? –

(Ezalatt a lombik felett lebego füst surudni kezd s dörög.)

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA *(a füstbol)*

Nem lesz soha. - Ez a lombik nekem

Nagyon szűk és nagyon tág. – Hisz te ismersz,

Ádám, ugy-él? – most még nem is gyanítanak.

ÁDÁM

Hallottad-él a szellem-szózatot,

Óh, nézd, óh, nézd, te gögös, gyöngé ember,

Hogy bírnál azzal, aki ott lebeg. –

TUDÓS

Őrütl roham. Ah, aggódom miattad.

(A lombik elpattan, a szellem eltunik.)

A lombik eltört, újra kezdhetem

A nagy művet. Midón már int a cél,

Kisded göröngy, a dőre vakeset,

Elejt.

LUCIFER

Végzetnek hívták hajdanán.

S kevésbé szégyenítő volt hatalma

Alatt megtörni, mint engedni most

A dőre vakesetnek. –

(Csengetnek.)

Mit jelent ez?

TUDÓS

A munka megszűnt, jó a sétaóra,

Itt jönnek a gyárakból, a mezőről,

Most kap fenýtést, aki vétkezett,

Most osztatnak be a nők s gyermekek.

Jerünk oda, dolgom lesz nékem is.

(Hosszú sorban férfiak jönek, másban nők, néhányan közülük gyermekkel, köztük Éva is. Az udvaron mindnyájan kört képeznek, egy aggastyán eléjük lép. Ádám, Lucifer s a tudós az előtérben állnak a múzeum mellett.)

AZ AGGASTYÁN

Harmincadik szám!

LUTHER *(a sorból kilépve)*

Itt vagyok.

AZ AGGASTYÁN

Te ismét

Mértéktelen fűtötted a kazánt.

Valóban úgy látszik, hogy szenvedélyed

Veszélybe hozni az egész falansztert.

LUTHER

S ki állna ellent a csábnak, midőn

Szikrázva, böggve a vadult elem,

A láng ezer nyelvével vesz körül,

Elérni kíván, hogy megsemmisítsen:

S ott állni bátran, szítani tovább,

Jól tudva, hogy hatalmunkban vagyom. –

Nem ismered te a tűznek varázsát,

Ki csak fazék alatt ismered azt.

AZ AGGASTYÁN

Hiú beszéd, ezért ma nem ebédelsz.

LUTHER *(visszalépve)*

De holnap újra szítom a tüzet.

ÁDÁM

Mit látok? ezt a férfit ismerem.

Ez volt Luther.

AZ AGGASTYÁN

Kétszázkilencedik!

CASSIUS *(kilépve)*

Itt.

AZ AGGASTYÁN

Tégedet harmadszor intelek már,
Hogy ok nélkül keressz verekedést.

CASSIUS (*visszalépve*)

Ok nélkül, merthogy nem panaszkodom? –
Pulya, ki más segítséget keres,
Míg karja ép. Vagy gyöngébb volt-e tán
Ellenfelem, mért nem védé magát? –

AZ AGGASTYÁN

Ne feleelj. – Nem menti koponyád
Alakzata sem e rossz hajlamot,
Mert az nemes, mert az hiánytalan.
De véred oly forrongó és szilaj!
Gyógyítani fognak, amíg megszélidülsz.

ÁDÁM

Ah, Cassius! ha ismernél, ki véled
Philippinél csatáztam. – Hát odáig
Bir-é a rossz rend, a teória
Tévedni, hogy egy ily nemes kebel
Csak gátjaul van, s fel sem ismeri.

AZ AGGASTYÁN

Négyszázadik szám.

PLÁTÓ (*kilépve*)

Hallom.

AZ AGGASTYÁN

Már megint
Úgy elmerültél álmoképeidben,
Hogy a rádbízott marha kárba ment.
Hogy ébren légy, borsón fogsz térdepelni.

PLÁTÓ (*visszalépve*)

Még a borsón is szépet álmodom.

ÁDÁM

Ah, mily szerep jutott, Plátó, neked
A társaságban, melly után epedtél! –

AZ AGGASTYÁN
A hetvenkettedik szám!

MICHELANGELO (*kilépve*)
Íme, itt. –

AZ AGGASTYÁN
Rendetlenül hagyád el műhelyed.

MICHELANGELO
Igen, mert mindig széklábat csináltam,
És azt is a leghitványabb alakra.
Soká könyörgtem, hagyják módosítnom,
Engedjék, hogy véssek rá holmi díszet,
Nem engedék. Kivántam változásul
A szék támláját, mindent hasztalan.
Megőrüléshez voltam már közel,
S otthagytam a kint, ott a műhelyet.

(*Visszalép.*)

AZ AGGASTYÁN
E rendbontásért a szobába mégy,
S nem élvezed e szép meleg napot.

ÁDÁM
Michelangelo, mily pokol lehet
Szűd istenének, hogy nem bír teremtni. –
Óh, mennyi ismerős mindenfelé,
És mennyi szellem, mennyi őserő.
Ez vélem harcolt – az mártírhalált halt,
Ez szűknek érzé a világtekét,
S mi egyformára, mily törpére szűrte
Az állam. Óh, Lucifer, jőj, jerünk;
Nem bírja lelkem e látványt tovább. –

AZ AGGASTYÁN
Ma két gyerek tölté be az időt,
Melyben szükséges volt az anyagond,
Most a közös növelde várja őket,
Elő, elő!

(*Éva és még egy no gyermekeikkel kilépnek.*)

ÁDÁM
Mi ragyogó jelenség!

Megvan hát e rideg világnak is
Költészete!

LUCIFER

Nos, Ádám, nem megyünk?

ÁDÁM

Sőt inkább itt fogunk csak megnyugodni.

AZ AGGASTYÁN

Tudós! vizsgálj fejalkotásukat
E gyermekeknek.

(A tudós észleli a gyermekeket.)

ÉVA

Óh, mi vár reám.

ÁDÁM

E hang!

LUCIFER

De mit kapsz e közsorsu nőn,
Ki Szemirámisz csókját ízleled?

ÁDÁM

Még akkor ezt nem ismerém.

LUCIFER

Ah, úgy!

Ez régi dalja a szerelmeseknek:
Azt tartja mind, hogy ő fedezte fel
A szenvedélyt, előtte senki még
Szeretni nem bírt, és ez így megyen
Néhány évezred óta szüntelen.

TUDÓS

E gyermeket orvosnak kell tanítani
Ebből pásztor lesz.

AZ AGGASTYÁN

El tehát velök.

(A gyermekeket el akarják vinni. Éva ellentáll.)

ÉVA

Hozzá ne nyúlj! e gyermek az enyém:
Ki tépi őt el az anyakebelről! –

AZ AGGASTYÁN

Vegyétek el, mit késtek még vele.

ÉVA

Óh, gyermekem! hisz én tápláltalak
Szivem vérével. – Hol van az erő,
Mely e szent kapcsot elszakítani bírja?
Lemondjak-é hát rólad mindörökre,
Hogy elvesz a tömegben, és szemem
Fürkésző gonddal hasztalan keressen
A száz egyenlő idegen között?

ÁDÁM

Ah, emberek, ha van előttetek szent,
Hagyjátok ez anyának gyermekét.

ÉVA

Ugy-é, ugy-é, te áldott idegen.

AZ AGGASTYÁN

Merész játékot űzesz, idegen;
Ha a család előítéletét
Éledni hagyjuk, rögtön összedül
Minden vívmánya a szent tudománynak.

ÉVA

Mit nékem a fagyasztó tudomány!
Bukjék, midőn a természet beszél.

AZ AGGASTYÁN

Meglesz már?

ÁDÁM

Hah! hozzá ne nyúljatok.
Amott van egy kard, megtanítalak,
Hogy kell kezelni.

LUCIFER

Álomkép, ne mozdulj!

(Ádám vállára teszi kezét, ez megdermed.)

Érezd kezemnek végzetes hatalmát. –

ÉVA

Óh, gyermekem!

(Összerogy, gyermekét elviszik.)

AZ AGGASTYÁN

E két nő pártalan,
Jelentkezzék, ki párjaúl igényli.

ÁDÁM

Ezt én igénylem.

AZ AGGASTYÁN

Túdós! véleményed.

TUDÓS

Rajongó férfi és idegbeteg nő
Korcs nemzedéket szül, ez nem helyes pár.

ÁDÁM

De én nem állok el, ha ő akarja.

ÉVA

Tiéd vagyok, nagylelkű férfiú.

ÁDÁM

Szeretlek, hölgy, szivem egész hevével.

ÉVA

Szeretlek én is, érzem, mindörökké.

TUDÓS

Ez örülés. – Sajátságos, valóban,
A múlt kisértetét feltűnni látni
Világos századunkban. – Honnan ez?

ÁDÁM

Az édenkertnek egy késő sugára.

AZ AGGASTYÁN

Sajnálatos. –

ÁDÁM

Ne szánjatok. – Miénk

Ez örülés; mi józanságtokat
Nem irigyeljük. Hisz, mi a világon
Nagy és nemes volt, mind ily örülés,
Melynek higgadt gond korlátot nem ír. –
Szellembeszéd az, mely nemesb körökből
Felénk rebeg, mint édes zengemény,
Tanúja, hogy lelkünk vele rokon,
S megvetjük e földnek hitvány porát,
Keresve utat a magasb körökbe. –
(Évát ölelve tartja.)

AZ AGGASTYÁN
Mit hallgatjuk tovább, kórházba őket!

LUCIFER
Itt gyors segély kell. Ádám, utazunk!
(Elsüllyednek.)

Madách Imre: Honfibú

Nem volna életemben bánatos perc,
Nem volna szűmbe néma fájdalom,
Ha lelkemből kihalna drága képed,
Ha sorsodat nem érzéném, óh hon!
S mégis, e bú is ha kiszakadna
Szűmből, elhagyna minden örömem,
Hisz e szentelt bűn kívül más örökség
Bukott hazámtól nem maradt nekem.

Ballai László: Szigetvárnál az Isten

– *részlet a regényből* –

Egy szép napon megint csak napirenden kívül sorakoztattak bennünket a janicsáriskola udvarán, ahol a díszemlényt is felállították. Vezényszavak pattogtak, „Igazodj! Igazodj már, a nemjóját!”, a csorbadszik szeme szikrát hányt, a mi ortánkat az első sorba vezényelték. A janicsáraga zászlója mellett négy tugos lobogót lengetett a szél. Maga a nagyvezír ült hatalmas turbánban, aranyhímzéssel kihányt kaftánban a párnázott díszhelyen. Közvetlenül a balján magas méltóságú papi személyek. A laktanyaparancsnok a janicsáragának jelentett, ő pedig a pasától kért engedélyt a szemle megkezdésére, aki azt, szinte oda sem figyelve, alig látható biccentéssel adta meg. Osztályonként díszlépésben kellett elmasírozni a tribün előtt. Csodálkoztunk is, hogy a nagyvezír most feszülten figyelt. Ugyan mi olyan érdekes a számára, aki már annyi vigyázmenetet láthatott? Persze nem a teljes képet kell nézni, mint a piac felől összeverődő utcai járókelők, amikor kivonul a helyőrségi ezred, és abban gyönyörködni, hogy mintha bábjátékos láthatatlan zsinégén, teljesen egyszerre mozdulnak a kezek, a lábak, hanem az egyes katonákat. A mozgásukban felsejlő harcművészeti lehetőségeket, legfőképp pedig a parancsteljesítés iránti odaadásukat, hiszen a ciframars talán a legunalmasabb és legfárasztóbb alaki gyakorlat, ha meggondoljuk.

Amikor már az összes század teljesítette a feladatot, a magas személyiségek lázas tanácskozásba fogtak, majd magukhoz szólították a csorbadszikát, kérdéseket intéztek hozzájuk, amire azok élénken válaszoltak, szó szót követett, már-már olybá tűnt a jelenet, mint amikor keselylábú csikók felett alkudoznak a bazárban, végül a tiszték a különböző ortákból kiemelték százunkat, majd beparancsoltak egy terembe, ahol az emlékről idesereglett iszlám tudósok kezdtek húsas csoportokban foglalkozni velünk. Kezdetben egyszerű, majd bonyolultabb aritmetikai feladványokat kellett fejben kiszámolnunk. Akinek nem sikerült, az felállt, meghajolt a мүдerriszek felé, majd engedélyt kért az ajtónállótól, hogy leléphessen. Noha egyre kevesebben lettünk, mind fojtóbbá vált a levegő, hiszen csorgott rólunk az izzadság. Amikor megfeleztünk, a professzorok mindannyiunk elé írotáblát tettek, adtak hozzá egy-egy csipeszszerű eszközt és finomra hegyezett krétát. Kört kellett rajzolnunk. Hamar felismertem, hogy a csipesz egyik vége hegyes, amit be lehet szúrni a táblába, a másik tompa, hozzá fogható a kréta, tehát csak meg kell forgatni. Mások is felfedezték ezt, vagy lemásolták a szomszédjukat, ám azok, akik kitörték a kréta hegyét, búcsúzhattak. Már csak szakasznyian maradtunk. A tudósok is verejtékben fürödtek. Rövid tanácskozás után kihirdették, hogy a következő feladatnál nem szabad felnézni a táblából. Meg kellett felezni a kört. Az összezárt csipesz bármelyik oldalán végig lehetett húzni a krétát. Ha pedig a kör peremén kijelöltem egy tetszőleges pontot és azt összekötöttem a középen ütött lyukkal, majd meghosszabbítottam, akkor pontosan megfelezttem a síkidomot. Heten jöttünk rá a megoldásra. A мүдerriszek elégedetten bólintottak. Másnap a szultáni szeráj iskolája felé meneteltünk.

A második után a harmadik udvar is megnyílt előttünk. Kövérkés, kissé nőies, barátságos fekete eunuchok jöttek-mentek fontos arccal a negyedik udvar felé sietve. Ketten közülük igen barátságosan mosolyogtak ránk, meg is álltak. „Jöttetek fehérneműt válogatni, kisfiúk?” Ezen aztán összeviharogtak, és még akkor is kacarásztak, amikor a negyedik kapu torka elnyelte őket. Egyikünk, Juszeft utánuk akart szólani, de felvezetőnk akkorát ütött rá jatagánja markolatával, hogy

először azt hitte, eltört az alkarja. Az iskolaépületben azután a hodzsa, aki átvett bennünket, mindenekelőtt azt adta tudtunkra, hogy a szerájudvaron hallgatni kell. Valóban, az a két alak is hangtalanul vihorászott. A csendes szó a falakon belül is elvárás maradt, viszont itt – csakúgy, mint az őrszobán – lehetett kérdezni.

– Hogy azok a furcsa szerzetek kik voltak? – tűnődött el Ahmed müderrisz, nem is annyira a válaszon, hanem hogy miért nem az iszlámra kérdeztünk rá. – Az uralkodó körüli tényleges szolgálatokat ellátó belső személyzet tagjai lehettek, amely a harmadik és negyedik udvarban, a szultáni lakosztály épületeiben dolgozik. Ők látják el a Próféta örökösét, dicsőséges szultánunkat. Ne becsüljétek le őket – itt olyan súlyos pillantást vetett a kéken-vörösen dagadozó alkarra, hogy Juszej majdnem felszisszent. – Salamoni bölcsességű uralkodónk fehérneműjéhez nem érhet hozzá akárki. A fehérvarroda és mosoda felügyelője, a csamasirbasi még a mesterséget tanulóokra is felügyel. Hasonlóan magas tisztet visz a főasztalnok, kilerdzsibasi a szakácsokat és étekhordókat irányítva, mint hadsereget. És ki ne akarna szilahdár lenni, az uralkodó legfőbb fegyverhordozója, vagy csukadár, aki a ruhatárát gondozó gárda élén áll, kengyelét tartó rikábdár, vagy dülbendaga, aki azon turbánok között tart rendet, amely a koronák osztójának főjét megérintheti? Mindezen méltóságok a hászodabasinak jelentenek, aki a szultán egyik pecsétgyűrűjét is őrzi. Ő már olyan előkelőség, mint a szultáni magánkincstár vezetője, a hazinedárbasi.

A szerájiskola tananyaga az iszlámra alapul. A kinyilatkoztatás Allahtól való, de férfit kíván, hogy eljuttassa azt az emberekhez. Ő Mohamed, aki korán árvaságra jutván egyszerű pásztorként átélte a szegények nyomorúságát, majd a nemzetségek közötti háborúk gyötrelmeit, karavánnal bejárva a világot megismerkedett a keresztény és zsidó vallással, és midőn özvegy munkaadója, Hadidzsa feleségül ment hozzá, már a megvesztegethetetlenség hírében állt. Még tizenöt esztendő kellett ahhoz, hogy prófétaként a nép elé lépjen. [...]

Képzeljünk el csak egy gyertyalángot, mennyi sejtelem, képzelet lobog abban is. Képzeljük el továbbá, hogy meglátogat bennünket Allah, mert mindannyiunkat meglátogat, hisz megmondta az első prófétájának, Mohamednek, aki tanúságot tett erről. Nem tudjuk elképzelni, mert megvakulnánk, ha teljes fényében mutatkozna meg előttünk Isten. Már a tévelygő zsidók és keresztények is egy istent imádnak, mégpedig aki szentírást küldött népeihez követi Mózes és Jézus, Mária fia által. De a zsidók szent könyve héberül és arameusul szól, a bizánciaké görögül és a szíriai monofizitáké arameusul. „És nem küldtünk küldöttet, csak népének nyelvén, hogy az kinyilváníthassa nekik Allah üzenetét – olvassuk a 14. szúra 4. versében. – S azt tévelyíti el Allah, akit akar, s azt vezeti, kit akar.” Így tehát a Korán, az isteni szó – arab.

Amikor a Próféta az isteni parancs birtokában azzal a követeléssel lépett fel Mekkában, hogy minden arab ismerje el őt Isten küldöttének, nem nagyon törődtek vele, mert az ottani előkelők csak a kereskedőket vették emberszámba, márpedig az első muszlimok, azaz hívők a nyomorú életért nap mint nap megküzdő pásztorok, teherhordók és szolgák közül sereglettek össze. Lassanként azonban olyan személyiségek is csatlakoztak hozzájuk, mint a dúsgazdag Abu-Bakr és Omár. Ekkor az előjárók félni kezdvén, hogy elveszíthetik a Kába-kultusból származó jövedelmüket és tekintélyüket, tilalom alá vetették a Hirdetőt. Márpedig, mint teljesen jogfosztott személyt, bárki büntetlenül megölhette. Ám ekkor azon jelek és igék iránt, amelyeket Allah elküldött az embereknek, ramadán ünnepén érdeklődni kezdtek az ausz és hazradzs törzsek vezetői, és meghívták a Próféta Jathribbe, vizálykodásaik elsimítását remélvén tőle. A város az

umma, az iszlám követői és az ahhoz csatlakozók közösségének irányítása és az Allahtól kapott törvények hatálya alá került, amelyeket, mint legfőbb bíró, Mohamed képviselt. Tilos lett magánháborúkat vívni, ugyanakkor a védelmi kötelezettség minden hívőre kiterjedt. Létrejött az iszlám állam! A Próféta egy datolyaszárító csűrben alakította ki a közös imádságra szolgáló első mecsetet. Az ájtatosság kezdetén a hívek elé csak kilép az előimádkozó – elsőként maga Mohamed –, aki a katonai szolgálatra alkalmas férfiak közül bárki lehet. A Mekkából való kivonulás, a hidzsrá napját, a Próféta halála után Omár kalifa az új időszámítás kezdetévé tette, Jathribet pedig a Próféta városának (arabul Medinát an-nábi) nevezte át.

A legigazabb tan a bizonyosság arra, hogy csakis az egyedüli örökkévaló, a világot teremtő, mindentudó és mindenható Allah létezik. A keresztények is eltévelyedtek tőle a Szentháromság-hit és Jézus istenítése miatt. Az egyszemélyű Isten nem nemz és nem nemztetik. „Ó, Írás népe! – szól a Korán. – Ne essetek túlzásokba hitvallásokban s ne mondjátok Allahra, csak az igazat. Hanem a megváltó Jézus, Mária fia Allah küldötte s a szó is övé, mit intézett Máriához, s a lélek is őtőle. Hát higgyetek Allahban és küldötteiben, s ne mondjátok: Három. – Fejezzétek be. Ez jobb néktek. Hanem Allah egyisten. Távol áll őmagasztosságától, hogy legyen néki fia. Övé, mi az egeken és a földön. Allah elegendő, kire hagyatkozz.” Jézus tehát fontos rabbi, égi hírek hozója, bár jelentősége nem mérhető Mohamedéhez, a legkiválasztottabbéhoz, a próféták pecsétjéhez, Isten utolsó és legnagyobb küldöttéhez. Az iszlám a Könyv dicsősége, Mohamed ugyanis nem új vallást alapított, hanem a zsidók és a keresztények által meghamisított tanokat igazította helyre, mindenekelőtt a Teremtő személyére, az eleve elrendelésre, az utolsó ítéletre, a feltámadásra, valamint a paradicsomra és a pokolra vonatkozókat. „Nincs Isten, csak Ő. Legyen dicső mindattól, amit Őnéki társul állítanak. Ő az, aki elküldte az Ő hírnökét az útmutatással s az igaz hitvallással, hogy az fölényeskedjék minden vallás felett, még ha irtóznak is a bálványimádók. Ó, kik Hisznek! Lám. Sok rabbi és szerzetes nyeli el az emberek vagyonát hamisul, s gátat emelnek Allah útján. Ők azok, kik felhalmozták az aranyat, ezüstöt, s áldozzák azt Allah útján. Hát hirdesd ki nekik, Ó, Mohamed, a fájdalmas szenvedést. Azon a Napon felhevítettnek a pokol tüzében, s elüszkösíttetik általa homlokuk, oldaluk s hátuk, mondván: Ez az, mit felhalmoztatok magatoknak, hát ízleljétek meg, mit felhalmoztatok.”

Éreztük, jól haladunk a szerájiskolában, mert sokat korholtak bennünket, ezáltal felkészítve mások korholására és az önmegelegedés elkerülésére. A napok egyhangúságát azonban csak Szinán csorbadzsi legkevésbé sem várt megjelenése törte meg, aki mindenféle lusta baromnak elhordva bennünket, vállunkon a világ legnehezebb puskáival meneteltetett, majd mikor „Feküdj!”-öt vezényelt, úgy kellett a hátunkon egyensúlyozni az ormótlan mordályt, nehogy poros legyen az elsőtörszerkezete, de az alacsony cölöpökhöz feszített zsinegekhez sem érhetett hozzá. Azon kérdés fel sem merülhetett, mégis mikor fogunk ezekkel a flintákkal löni? Vagyis hát, fel sem mertük tenni. Mindenesetre egy idő után szaporodni kezdtek a fegyveres gyakorlatok, majd csökkent az életveszélyességük, a díszmarsi jártuk reggeltől estig, végül a közelharcot gyakoroltuk napokon át. Haza sem mehettünk már. Milyen érdekesen hullámzik a „haza” kifejezés a boszniai kis falutól és az anatóliai tanyától a janicsárkaszárnnyáig és a szerájiskoláig. Szóval a janicsáraga jelentette be, feszes vigyázzállásunkban nem csekély örömet találva, hogy a világ ura, a szultán trónra lépésére gyakorlatozunk, és aki csak a legkisebb hibát véti is, azt karóba húztatja. Minő döbbenet. Ugyan kinek jutott eszébe, hogy Allah küldötte nem örökéletű? A bektasi dervisek elmagyarázták, hogy az örökéletűség a követi funkcióban testesedik meg, amelynek betöltésére új és új személyt jelöl ki Isten.

Ó, szultáni trónra lépted! Életem ünnepe! A szerájkonyhák mind a húsz kéményéből gomolygó, orrcimpa remegtető pecsenyék illatát szállító füst már a nagy esemény előzetén bejárta a fővárost. A forgalmasabb utcákon lámpafüzérek gyúltak, hogy fényjátékok vidámítsák a nagy multságot. Kinyíltak a muszlimok hétköznapiak zárt otthonai, a rokonok látogatni kezdték egymást, de az ismeretlen vándorokat is szívesen megvendégelték egy tál piláfra, jó pohár üdítőitalra. Gyülekeztek az árnyjátékosok, közkedvelt Karagöz-figuráikkal, a díjbirkózók, akrobaták, zenészek és táncosok, akik nagy bevételre számíthattak. A fákra hintákat szereltek fel, apraja-nagyja hajtotta magát, hogy a magasra aggatott gyümölcsöt vagy csecsebecsét nagy biztatás mellett lekapdossa. A bosztándzsik is mindenhol feltűntek, e különös kertészek – sokuk néma volt –, akik titokzatos palotakertek és tengerbe ölelkező sétányok gondozása közben várták a legnagyobb kitüntetés, hogy őket jelöljék evezősnek azon arannyal átszőtt vitorlájú gályára, amellyel a legnagyobb hatalmú uralkodó kihajózott a tengerszorosok közé, mert munkájukhoz tartozott a közterek felügyelete, ilyenkor pedig a nagyokat durranó és szikrázó petárdákhoz szolgáló mozsarak felállítása is.

A baltadzsik kihozták topázokkal kirakott, aranylemezborítású trónszékedet a Boldogság Kapuja elé és felsorakoztak mögötte. Szemben velük a kapidzsik tisztjei álltak fel ezüstbottal a kezükben, majd miután a zenekar is elhelyezkedett, az udvart feszes rendben körülvették a csauszok, akik a ceremónia meghatározott pillanataiban üdvivalgásban törtek ki, áldást, szerencsét és örökkévalóságot kívánva néked és birodalmadnak. Végre, mintegy az öröm feléd áramló hullámain felültél trónszékedre, hogy fogadd a szeráj és a város nagyjainak hódoló felvonulását. Ekkor rázendített a zenekar, a tengeren pedig megdördültek a hajók ágyúi. A fogadásodra méltó személyek a hierarchia szigorú rendjét követve járultak egyenként eléd, hogy – kinek mi járt – ruhád szegélyét vagy a kezedet buzgó szerencsekívánataik közepette megcsókolják. Alacsonyabb rangú szolgálid hódolatát ülve fogadtad, a magasabb tisztűekét állva, főpapod, a sejhülszlám felé pedig három lépést is tettél. Ekkor a bosztándzsibasi vette át a ceremónia irányítását, hiszen az Aranyszarv-öblön felhajóztál az arab szent harcos, Ebu Ejjub sírja fölé emelt mauzóleumig, ahol felöveztek Mohamed próféta kettős kardjával. Másnap rendezték meg a szultánanya díszes menetét, amellyel a Régi Szerájból átkísérték Hafsza asszonyt a Topkapiba. A gyöngyös homlokfüzérrel felékített, zöld selyem háttakarós elefántok hatalmas lelkesedést váltottak ki a tömegeből. Végre sor került az első pénteki istentiszteletre, amelyen imába foglalták a nevedet. Tengernyi tömeg hömpölygött Isztambulszerte, hogy láthasson. Már a műtefferrikák feltűntekor hatalmas lökdösődés támadt – a palotatisztek közül mindenki felismerni vélte valakit:

- Ez nem a nagyvezír fia?
- Inkább az unokaöccse lesz.
- A janicsáraga veje az, most adtam el neki az arab pejkót, amin feszít.

Amikor pedig felmagasodott az előtted járó szolakok fehér süvege, a lelkesedés a robbanás előtti hevületbe szökött, sorfalat tartó hátunkra irdatlan nyomás nehezedett. De nem éreztük tehernek, inkább megsokszorozta az erőnket, hiszen téged fogunk megvédeni és, ó, Allah, megpillanthatni, Próféta követe! Nem elfüggönyözött hordszéken, vagy elefánt magas hordkosarában, hanem mint a hit egyszerű harcosa léptettél harci méneden az Ajaszofja felé. Egyszerűségben voltál a legnagyobb dísz. Kegyesen, kedvesen tekintettél a lóhátról alattvalóidra, akiknek az öröme – a csauszok kórusának folyton ismétlődő üdvözlőformulái mellett – már-már extázisba fokozódott. És amikor mellettem haladtál el, találkozott a

tekintetünk!

Lukáts János: Ha föl nem írom, elfelejtem

– *részletek* –

A gyalogösvény kezét nyújt

A földön, melyet hazámnak érzek, mintha mindig a jól ismert térképen járnék: barna hegyeken, kék folyókon, piros megyehatárok közt. A vonaton utazva mintha lefektetett, apró létrán kúsznék előre. Tudom, a jelzések milyen valóságot rejtenek, merre fordulnak, és hogyan jutok rajtuk haza. Szinte félek, ha át kell lépnem a határt. Ilyenkor elveszítem szemem elől az iránytűt, lábam alól a biztonságot. Jelzések nélküli, idegen világba lépek. A térkép cipőm talpáról a tenyerembe csúszik át, a szívem tájékaról a farzsebembe.

A könyv dzsungele

Minden író önmaga többé-kevésbé elvadult dzsungelében él, amelyben tervek nőnek. Bimbóként szunnyadnak ezek a tervek, aztán egyszerre – ki tudja, mitől? – virágozni kezdenek. Talán idegen virágok poroznak át a szomszédos dzsungelekből, talán eljött a bimbók virágzásának természetes ideje? Az író maga se tudja, hány a bimbó, s főképp: hogy melyik fog holnap váratlanul szárba szökkenni. Időnként öntözi bimbóit, ettől némelyik virágba borul, némelyik elrothad. Minden halott író után tervek dzsungele fonnyad el.

Az írás elszáll, a szó megmarad

Elvették a könyveinket is... Az irodalomból szórakoztatóipari melléküzemágot csináltak, a könyvekből papírszemetet. Olvasmányainkat információhordozóvá torzították, Bibliánkat brosúrává degradálták, családi krónikáinkat vásári kikiáltók szövegeivé közönségesítették. Ha másodszor is kézbe veszed kedves könyvedet, mentális bélyeget sütnek homlokodra... Tanuld be hát a könyveket, azt a keveset! Őrizd meg őket magadban, őrizd meg magadat bennük!

Zsákváltozatok, szögvariációk

Kibújt a szög a zsákból! Bolond, aki szöveget tesz a zsákba. Bolond, aki zsákba teszi a szöveget.

Ügyes, aki zsákba rejti a szöget: a szög csak ritkán bújik ki a zsákból. A szög mindig rosszkor bújik ki a zsákból. A legtöbb szög jól megfér a zsákban, csak a legizgágább szögek bújnak ki a zsákból. A kibújó szög csak növeli a zsák értékét. Száz szögtől sem lesz több lyuk a zsákon. Minden szög megtalálja a maga zsákját!

Halottatok csalafintasága

De mortuis nil nisi bene? Halottaink ahelyett, hogy sírba vinnék magukkal az igazságot (ez se jó!), itt hagyják közöttünk a hazugságot (és ez már baj!). A hazugság, amelyet immár senki nem tart kordában, burjánozni kezd, és fölveszi az igazság álarcát. S mivel az ügyben az igazság hiányzik (tudója sírjában porlik), az utókor közmegegyezése elfogadja igazságnak a könnyebben hozzáférhető hazugságot. Ezt érdemlik a hátramaradottak?

A bitangság lépcsőfokai

Bitang dolog a törvénytelenséget elkövetni. Még bitangabb dolog a törvénytelenség törvényességének a látszatát megteremtteni. A legbitangabb azonban a törvényesség látszatának megteremtéséhez a törvénytelenységnek még a nyomait is eltüntetni.

Igazolvány gazfickóknak?

A törvénytelenység mintegy a történelem zsigereiben él. Ostoba ember, történelmietlen történész s már mintha a törvénytelenségek cinkosa volna, aki csak a dokumentumokkal igazolható törvénytelenégeket hajlandó törvénytelenységnek elismerni.

A feltételes hívókról

„Ha csak akár egyetlen csodát is látnék, hinnék!” – mondják a hitetlenek, és akik a hittől semmit sem tudnak kezdeni. Pedig naponta ezer csodát láthatnának. A természet világrendje, e végtelen csoda iránt azonban nincs érzékük, sem felfogó képességük. Ha a lovuk emberi szóval szólítaná meg őket, azt sem fogadnák el csodának, mert – mondanák – egy más nyelvű ember számára akkor sem beszélne értelmesen az az állat.

A változás homokszemei

A próféta át akarja formálni az embereket. Az emberek változatlanok maradnak, a próféta azonban megváltozik: erőszakos és türelmetlen lesz, meg elkeseredik. És már nem is lesz akkora különbség megváltoztatandó és változtatni akaró között. Az emberek, látván, hogy a próféta képes megváltozni, maguk is eltöprengenek a megváltozás lehetőségén. Előbb mások, aztán, talán ők is. Már nem kizárt... Apró munka, prófétának való!

Quod licet Jovi...

„Amit szabad Jupiternek, nem szabad az ökörnek!” – tanították régen, az erkölcsi világrend, a jó ízlés és a szerzett érdemek értelmezéseként. Demokratikusnak nevezett világomlásunk ma mást és másképp hangoztat: „Ugyanazt szabad az ökörnek és Jupiternek! Csak éppen sem Jupiternek, sem ökörnek nem szabad nevezni senkit.” Ökör avagy Jupiter azonban senki nem a megnevezéstől lesz. Jupiter egyébként is így vélekedik erről: „Amit az ökör művel szabadságában, attól én inkább megtartóztatom magamat!”

Honfibú

Taposom útjaidat, tépdeselem leveleidet, fogyasztom levegődet. Koptatom nyelvedet, próbára teszem türelmedet, kockáztatom jóhíredet. Ócsárolom kormányaidat, kiforgatom törvényeidet, kigúnyolom jövődet. – Ölelj, hazám, magadhoz!

Lukáts János: Pestem-lelkem

– *részletek* –

Kinyújtott kéz – lehajtott fő

– Tarts ki, testvér, Isten megsegít, már ott vagyunk! – Semmit se látok. – Ne a szemeddel nézzél, hanem a szíveddel! – A szívem retteg, mit keresünk itt? – A hazát, a régi hazánkat!

Valami ilyen párbeszédet képzelek Julianus és Gerhardus között: kinyújtott ujjal mutat az egyik, térdre roskadva hajt fejet a másik. Julianus – tudjuk – eljut Magna Hungáriába, társa – sejtjük – ott pusztul el a sztyeppén.

Ott állnak a budai vár fokán, kezük kelet felé mutat, mint hajdanán. Julianus IV. Béla királynak hozta a hírt az őshazáról és a közeledő tatárokról.

A szobor – nehezen találtam rá – egy szálloda hátsó udvarán töpreng, ha megtalálod, sem érintheted. Veretes bronzkapu őrzi a magányos bástyasögletet, a kapu zárva, rácsai közt a kéz is alig fér át.

Szép szobor, ha a közelébe juthatnék, két tenyerembe fognám a barát kinyújtott kezét. A balját nyújtja a távolba, a szíve felől való kezét, a jobbjaival a térdre hullott Gerhardust támogatja. Megfogyott, de múlhatatlan reménnyel.

A király tisztelte az őshazát, félt a tatároktól. Nekünk ma milyen híreket hozna Julianus, ha kinyújtott keze átférne a kapurácson?

Emlékezik a nyárfa...

Azt mondják, van nyárfa, amelyik háromszáz évig él. Ha ez igaz, akkor te sokat megéltél, itt állhattál Pest, Buda és Óbuda egyesülésekor, mint Aquincum követe.

Az amfiteátrum közepén állsz, három emelet magas lombod ellátszik a Duna-kanyarig. A nyárfák – ugyebár – szívesen megosztják egymással a régmúlt idők emlékeit. Egyik ősöd talán még akkor tekintett szét, amikor Aquincum főváros volt, időnként császárváros. Amikor a kerek kőszínházban viadal folyt, amikor vér folyt... Amikor vadállatok ontották az emberek vérét, vagy a rabszolgák egymás vérét... Ezt akkor „játékoknak” mondták, mulatságnak. A véres mulatságnak mára csak az emléke maradt meg, talán te is ezt őrzöd, hallomásból, és eluttogod nekünk zöld leveleiddel.

Amikor téged elültetett egy gondos kertész vagy egy véletlen szélroham, akkor az amfiteátrum helyén még szerény dombocska volt, amelyen bárányok és kecskék legeltek.

Talán valamelyikük kapált ki a lábával egy-egy faragott követ vagy oszlopfőt, amely aztán sugallta, hogy itt ásni érdemes. És bukkant elő a kör, a kőpáholyok, talán még az oroszánok ketrecei is. Te pedig ott álltál középen, ámultál a földből előkerült csodákon. Elláttál Aquincum főteréig is, ahol római templomrom tűnődött és néhány kőszobor. Sok volt a legenda, de már inkább a történelem.

Én gyakran körüljárok itt, az amfiteátrumban, és téged hallgatlak, te hiteles énekmondó vagy, susogásodba beleszövöd az elszálló időt, a kétezer év üzenetét. Bár mindenki eljönne egyszer-egyszer meghallgatni a nyárfadaloikat!

Barátom, a Barát

Tízéves koromban gyakran jártam a Városligetbe, akkor találkoztam a szobrával először. Kezdetben azt hittem: nő. Hosszú szoknya volt rajta, a fején kendő, a lábán papucs. Az arca sötétbe burkolózott, sokára mertem megnézni. Nem volt szép, de emberi arc volt: töprengő férfiarc.

Csak később tudtam meg, hogy a testét reverenda fedi, az arca előtt kámzsa sötétlik, a lábán saru, mint a szerzeteseknek. Eltöprengtem: alszik, gondolkodik, szomorú? A kezében nyitott könyv, nem tudtam, hogy ő írta a könyv latin nyelvű szövegét. Biztosan a cirkalmas első betűt is, arra azt mondták: iniciálé. Ilyet én is próbáltam rajzolni otthon.

Az Anonymus név tetszett, de ez csak egyetlen név, töprengtem, vajon van-e keresztnéve is: Lajos, Béla, esetleg János? Odaprobáltam a keresztneveket az Anonymus név után, de valahogy egyik se illett hozzá. (A Béla név oda volt ugyan vésve a kőre, de az a király neve volt.)

Azt mondták róla: barát. Ilyen nagy ember volt Anonymus, hogy király volt a barátja? Minden királynak volt barátja? Meg azt is mondták, azért volt a király barátja, mert tudott írni. Miért, a király nem tudott írni? Én akkor még csak tízéves voltam, de már régen tudtam írni, bár elég csúnyán. Én nem lennék szomorú – gondoltam –, ha teleírnék egy ekkora könyvet.

Mellé lehet ülni, akkor beleolvashat az üldögélő a könyvbe, meg is érti, ha tud latinul. De kár,

hogy egy bronzkönyvet nem lehet lapozni! Én inkább Anonymus lábához szerettem ülni, onnan föl lehetett nézni rá, lehetett kérdezni tőle, bár mindig azt felelte, hogy az ő válaszai mind a könyvben vannak leírva. A könyv a magyarok ősi történeteit gyűjtötte össze. Ezt később az iskolában is tanultuk.

Kezdetben titkoltam, hogy el-eljárok Anonymushoz, sőt beszélgetek is vele. Aztán egyszer mégis elfecsegtem a titkomat, az osztálytársak bolondnak mondtak. Elpanaszoltam neki is, hogy jártam. Nem biztatott, azt mondta, a történetírás, a barátélet nem könnyű dolog, de még a szoborfaragás sem. Sokszor éri csúfság az embert miatta. Akkor sokáig felé se néztem, idővel megbocsátottunk egymásnak. Már régen barátok vagyunk!

Köves István: Riadt szégyen (Hominem conservat)

Hajnalban küszöbömön újra vér rozsdáll,
 pikkelyszemű halottakat kerülgetek ijedten,
 odvasodottá tátott szájukból a fájdalom
 kifosztott madárodúja feketéllik,
 tályogos fogként lehel búzt ránk a reggel,
 részvét és bánat lábamhoz lapulva követnek,
 leóvatoskodunk szájjárral a vízpartra, a martra.

Csillámlanak lábamnál csalfa Duna-kavicsok,
 fösvény vízzé vált a már rég nem kék folyó,
 csillogása is oda, hogyan is lenne fürgén fecsegő,
 csöpögő jégcsapok nélküli tél közeleg
 és gumimatracok nélküli, ziháltató nyár,
 a félrenézések, a kékülő véraláfutások,
 az elfordított fejek városában, ahol
 egy hajnalon úgy lövik le majd a költőt,
 mint egy vadnyulat, nem kötik be a szemét,
 és senki sem dug majd előtte vérvaras
 szájsarkába egy meggyújtott búcsú-cigarettát.

Süvítő rakéták, szirénajaj, dohogó drónok,
 azt mondják, nem könnyen, de meg lehet szokni,
 ahogy a közös szégyen is csak rászárad
 valahogy a megerőszkolt nők csatakos ölére.
 Nézem a túlparton füstölve remegő támfalakat,

a sor térdrebombázott, kiégett házmaradékot,
olyanok, akár egy-egy lecsúszott betonzokni.
A harminc ezüst kamatai máig kitartanak.

Köves István: Lipóciai sanzonka

Szeretek, jó ebben a troli-megállóban leszállni,
megnyugszom, elálldogálok a Csanádi utca sarkon,
nyitott teraszok, barátságos ebek, gangos galambok,
ceruzalábú madonnák üldögélnek Brad Pittjükre
várva, unottan néznek utánam, meg sem látnak,
sötétedéskor kandeláberfények, dűnnyögő, füstös zene szól,
nem látni le innen a folyóra, de a fénylő képeslap-esteken
néha, nagyritkán, zöldmohás vízszag oson föl a Duna felől.

Ha azt hallom a troli-hangszóróból:
Radnóti Miklós utca –
megnyugszom, még van remény,
ha olvasom a sarkon az utcanévtáblán:
Radnóti Miklós utca –
megnyugszom, még van talán,
rettek, vaj, ikrásméz és friss kenyér,
könnyen szelhető, csak a héja kemény,
és hozzá éles kés a költő asztalán ...

Nem látni innen rá a folyóra, de mindenki tudja,
uszályvontatót nem látni itt évszám, de se baj, helyette
zászlós szállodahajók szellentenek a szürke habokba,
ha akarom, hallom, sóhajtoznak a bársonycsókos kapualjak,
a hentespultnál itt mindig csak két vonásnyit csal a mérleg,
a Parlament műszélben lobogó zászlaja is ideviháncol,
Európa peremén, erre, kérésre, könyörgésre akad még
kaszinói esély, mely a félrenézések véraláfutásaihoz láncol.

Ha azt hallom a troli-hangszóróból:
Radnóti Miklós utca –

megnyugszom, még van remény,
ha olvasom a sarkon az utcanévtáblán:
Radnóti Miklós utca –
megnyugszom, még van talán,
rettek, vaj, ikrásméz és friss kenyér,
könnyen szelhető, csak a héja kemény,
és hozzá éles kés a költő asztalán...

Jahoda Sándor: Magasodik

Évtizedek óta nemtommi van. Ki látott
még ilyet? Csudaországban egy törpe
törtet és száll egyre magasabbra – mint föl-
földobott kis tuskó... *Okosagyat* adj
nékem, ó, Uram, hogy értsek is ezt-azt
ebből az egészből – ha már nem lehet.
Mintha rejtélyt fejtenék... A követ-
kezmények, akár a hagyma rétegei –
hiába, sehova se vezet ez, barátaim.
Menjünk *innét*, de gyorsan – jobbra
vagy balra fölösleges, próbáltuk eleget.
Hát akkor egyenesen *föl*, vagy *le*!

Jahoda Sándor: *azt*

hallom valaki
most is zavarja a szá
bad európát

Húrok

Dull Ernő: Deus ex Opera

A nagy rendszerek és alrendszereik hasonlóképpen működnek. Amint a Magyar Állami Operaház igazgatója, a főnöke sem tudta évtizednyi működése során megtanulni a szakmáját. Pedig van rá példa, a legjobb Konrad Adenaueré, aki történelme egyik legnehezebb pillanatában állította talpra Németországot. Túl azon, hogy talpra akarta állítani – nem pedig szétzilálni –, beosztását szolgálatnak, hivatásnak tekintette, nem pedig karriernek, nem a németiség tíz-tizenöt százalékából akart tábort építeni a maga részére, hanem az ország minden lakosának – a terhelt múltúaknak is – jövőt kívánt adni, és megfelelő szövetségi rendszerbe kapcsolta be hazáját, amely a befektetők bizalmát is visszahozta.

Tehát a hazai operaszerető közönség és a nagyvilág döbbenten figyelte, amint Európa egyik legrangosabb dalszínháza a rezsim klientúrájának esztrádszínházává süllyed, tréfásan már Magyar Állami Rockoperaháznak nevezik. Igen, egy operaigazgató felállt volna a székéből, ha arra kéri, vigye színpadra Szörényi–Bródy fércművét, az *István a királyt*, de lehet, hogy ez az ötlet éppen Ókovács fejéből pattant ki. Mindenki nagy várakozással tekintett tehát a dalszínház főigazgatói tisztjére kiírt pályázatra.

A részletek tulajdonképpen nem fontosak.

Az, hogy az első pályázatot érvénytelenné nyilvánították.

Az sem, hogy az újabb körben tizenegyen jelentkeztek a posztra, közülük a szakmai bizottság végül három pályázót választott ki a meghallgatások után: Kesselyák Gergely karmestert, Miklósa Erika operaénekesnőt és Vadász Dániel jogászt, kulturális menedzsert.

Sem pedig, hogy a szakmai bizottság – a Kulturális és Innovációs Minisztérium vezető tisztségviselőinek szavazataival – Kesselyák Gergelyt találta a legalkalmasabbnak.

A legkevésbé az, hogy a kommuniké szerint a minisztérium a tisztújítás során eleget tett törvényi kötelezettségének.

Csak az az érdekes, hogy a szánalmas pályázati bohóckodás után egy Ókovács maradhatott az Andrássy úti palota ispánja, a magyar operajátszás hajója pedig a magyar államéval együtt tovább süllyedhet.

Jahoda Sándor: opera

nincs mese
a történelmet fel kell tárni
na lássunk neki
törlés
szike
aha megvan
tamponálni
azt mondtam tamponálni
ez az
kész is
géza vardd össze légyszi –
én mosom kezeimet

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2023 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!